

ЦІОБ ГІАТИИДАВ, ГУРХІУЛЕВ
АЛЛАГЬАСУЛ ﷺ ЦІАРАЛДАЛЬУН !

АССАЛАМ

www.assalam.ru

НА АВАРСКОМ ЯЗЫКЕ

ДАГЪИСТАНАЛЪУЛ БУСУРБААЗУЛ РУХИЯБ ЛЪАЙ КЬЕЯЛЪУЛ ГАЗЕТА

№21-22 (267-268), ноябрь 2008 с. ⚡ зуль-къагыда 1429 с. ⚡ Газета биччала моңида жаниб 2 нухаль. ⚡ Багъа 15 гъ.

ГІАКЪИДАЛЬУЛ ИМАМ

РУБРИКА БАЧУНЕБ БУГО

Ахмад-хәжи ГІАБДУРАШИДОВАС

Ahmadza@mail.ru

Абулхәсан Гали Ашгари

Аварагасулыгி acxлабзабазулги буқлараб ғлакъида, (реклелчей, божи) нахъе ҷунарав инсан

Б ичасул Аварагас ⚡ жиндирго къучлаб хладисалда цоявлъунги жив кколев, динальул битлараб нухги тладеглан гъабун, бидгаяльулун къосинальул къокъаби гіодореглан тъарурав, Аварагасдасан ⚡ асxлабзабазухъе щвараф дин, ай гъеб динальул ғлакъида (реклелчей, божи) нахъе ҷунизе бергъун къудияб хлалти гъабурав ва жиндер хлалтиялъул асар Къиямасеб къо щвезеглан тлагинеги гъечлев, умматалъул ғалимчи, ғлакъидаяльул имам Абулхәсан Гали Ашгари гъавуна гъижрият тарихалъул 260 соналъ, ғалимчи Абу Бишрил вас Исмагилил хъизаналда.

► 5-6

ПАРИЗАЯБ ГІАМАЛ

Лъиклалдальун амру гъаби ва квешалдаса нахъе чівай

Б усурабаз цоцазда гъоркъор гъаризе рихизарурал хлакъаздаса ккола, җогидав бусурманчи витлун ккезави гъес мекъаб, шарғлалда рекъолареб пиша гъабулеб бихъараф мехалъ. Гъединго бусурбазда лъиклаб гъабизе малъун, гъел ритлараб нухалде тіоритиги.

Лъиклалдальун амру гъабияль ва квешалдаса нахъе чівайт къудияб кколев жинда малъизе чи гъечлев инсан. Аллагъас ⚡ ниль ҷунағи гъединаб гіодоберланъиялдаса. Гъанже халгъабизин, динальул вацал, гъельул хлакъальул щиб бицуунеб бугеб Къуръан-хладисалда ва салафуназул, хафуназул, авлияязул бицендаза. Тладегланав Аллагъас нилье боцудалъун къурал чахли-чахлиял нигъматазе ва, гъединго, лъялалидаса тасасиб лъялал бачинанде нильто чаго тяяллеги Аллагъасе ⚡ шукру гъаби.

1. Тладегланав Аллагъас нилье боцудалъун къурал чахли-чахлиял нигъматазе ва, гъединго, лъялалидаса тасасиб лъялал бачинанде нильто чаго тяяллеги Аллагъасе ⚡ шукру гъаби.

2. Мунағ-хатлалаби чури, нильер гібадаталда жанир ккарап гүнгүлтаби раццин.

3. Мискин-пакъирзабазе кумек гъаби, рукъалтул агълуюльте глаттилье гъаби, бусурбазда гъоркъоб вацлъи щупалъизаби, дуrlа-алхам цоцазе гъаби.

4. Рекель къарумлъи-баҳиллъиял унти бугев чиясе гъелдаса дару гъаби, гъеб квешаб унтиядаса гъесул нафс баццлад гъаби.

► 6-7

КІУДИЯБ ГІІД

Къурамухламмад-хәжиясул рухияб ирсалдасан

www.k-muhamad.ru

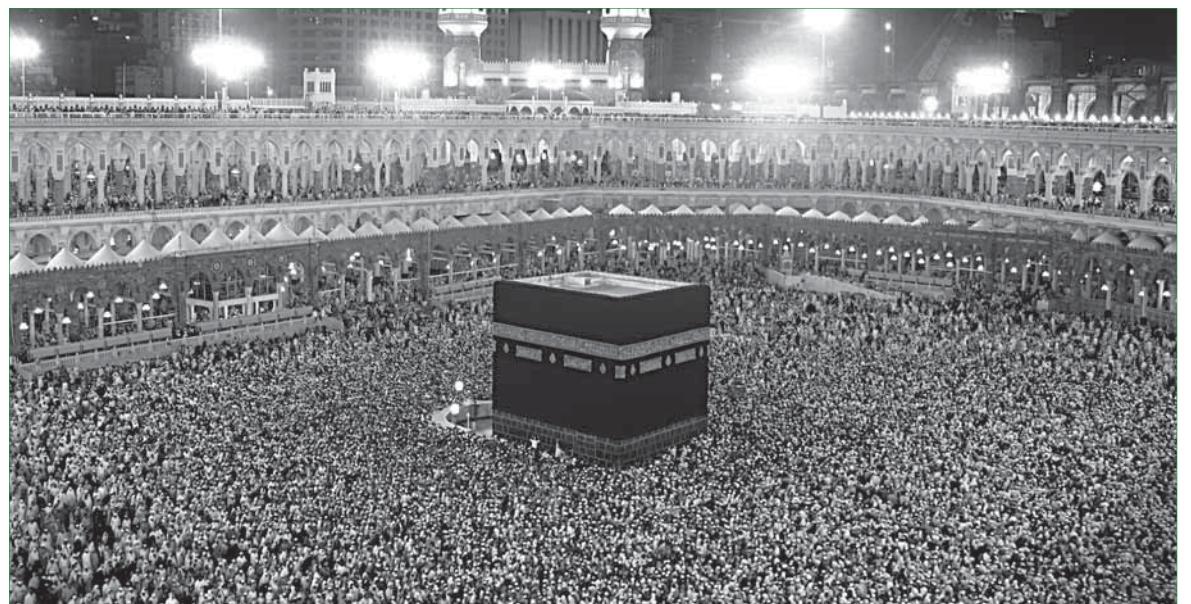
Къурбан хъвей

Къурбан хъвей шариглаталда бачинада магнаги хликматги

Бишун тлаглат-гібадаталъул рахъалъ камилав, бишун Аллагъ ⚡ разильулев, бишун кири цікілкун щолев бусурманчи ккола, кинаф амру, щиб же Тладегланав Аллагъасулги Гъесул Аварагасулыгы ⚡ рахъалдасан бачун батаниги, калам тун гъеб тубазабулев чи. Тладегланав Аллагъ ккода кинабго же бижараф, кинабго же хъихъулов, кинабго жоялъул кверщел-иҳтияр кодосев Ханги, Халикъиги, Maribudgi. Гъес рижарал, Гъес ризкыи къолел, Гъесул лагъзаплъун ругел нильеда тладаб буго, щибжоялдальнун нильеде Гъес амру гъабуниги, «Гъеб щай?», «Сундуғлоло?», «Гъельул магнаги щиб?» – абурал суалалги къечлого, калам тун, Тладегланав Аллагъасул амру тубазабизе. Щай-ин абуни ханасе лагъзал мутлғылизе тладаб буго, жиб бижараф маҳлукъ жинца бижараф Халикъасеги мутлғылизе тладаб буго. Гъединаб рекелчейгун тубазабизе ккола бусурманияс Тладегланав Аллагъасулыгы Гъесул Расуласулыгы

5. Ибрагым аварагаси (гл.с.) гъесул вас Исмагил аварагаси (гл.с.) гъабураб къудияб, ракъал хлайнанъулеб, глахашибап шаклалде щвазеби. Хирияв авараг Ибрагим-халилги гъесул чужуги херльун хадуса, Аллагъасдаги ⚡ гъарун, гъезие гъавуна вас Исмарил. Тладегланав Аллагъас Жиндерго халиласул (хасав гъудуласул) хлалбихъана. Гъесие рухларан хирияв цого-то вугев вас хъвеян амру гъабуна гъеседе. Гъес, калам тун, гъеб амру къабул гъабуна. Гъес жиндерго вас Исмагилида абуна: «Дида макъиль мун дица хъолев вихъана», – ян. Аварагасулыгы макъувахъю буқунелъул, гъеб Аллагъасул ⚡ амру буқлнги лъан, гълохъанав Исмагилида абуна: «Дир эмен, дуца дуда Аллагъас ⚡ амру гъабураб жо гъабе, иншааллагъ, дуда дун сабру гъабуевлъун ватизе вугу», – ян.

Пикру гъабе лебалаб нусги кодоб ккун, рухлган хирияв, гъайбатав, жиндерго цeve вегун вугев васасул габуни нус бахъулев инсулги, гъесда цевеги вегун, гъесие (Ибрагим-халиласе (гл. с.) нус бахъизе гъеб щекъер ккун чараф мутлғылав васасулги. Хисаб гъабе гъев киявго хирияв инсанасе Тладегланав Аллагъ вокъияльул, Гъесул амру кюдольиялъул кутак бихъизе. Гъел киязулго гъеб иш кко-

рахъалдасан бачарабшинаб амруги нагъюги.

Гъединаб рекелчей буқлун хадуса бусурманияс шаргиял ахкамазул магнаги хликмати цехезе бегъула. Магнаги хликмати гъечлеб же Тладегланав Аллагъас нильеда тлади къаларельул, цо-ко амрабазуль ругел хликматал нильеэе рагычониги. Къурбан хъвей исламияб шариглаталда бачинада жанирги руго глемерал магнаги, хликматалги, пайдабиги. Гъале гъезул цо-коял.

лариш Къиямасеб къо чезеглан толабго инсанийаталъе бицинеги дарс босизеги гураб варға. Гъев киявго хирияв илчиясул гъеб къудияб иш халкъалда ключенчлого буқлуне Тладегланав Аллагъас инсанийаталъе шаргълъун гъабуна къурбан хъвей. Гъелда жаниб нильер хлалбихъиги буго. Тладегланав Аллагъас нильеда абулеб буго: «Дир киявго хирияв Аварагас ⚡ Дир гло гъабураб къудияб иш нужеда бихъана, гъеб захлматаб иш Дица нужеда тлакъалеб гъечлө. Дица нужедаса тлалаб гъабулеб буго Дица нужеде къурал нужер руқъалтул хлайнанзасда Дир гло, Дунги вокъун, Дири амруги цебе гъабун, къурбаналъе цо хлайнанғы хъвеян». Гъедин хлалбихъизе гло Тладегланав Аллагъас нильеэиши шаргълъун гъабуна къурбан хъвей. Гъельие гло Тладегланав Аллагъас Къуръаналда абулеб буго (магнаги): «Аллагъасулыгы ⚡ нужеца къурбаналъе яги гъадюльте хларал хлайнанзасулағы биялли щоларо. Киннаги гъесүхъе нужедасан тақъва щола» (Къуръан: 22/37). Ай Аллагъаги вокъун, нужер раклазе хирияб боциялдаса Аллагъасулыгы ⚡ амруги тласа бишун, къурбан хъвеине нужеда тламураб нужер раклазул хлал щола Аллагъасулыгъе абулеб магнаги ккола гъаб хирияб аятальул.

► 4

**АДАМИЛ ЛЪИМАДУЛ КИНАБНИГИ КАЛАМ ГЬЕСИЕ ЗАРАЛАЛЬ БУГО, ЛЪИКІАЛДАЛЬ УН АМРУ
ГЪАБИГИ КВЕШАЛДАСА НАХЪЕ ЧІВАЙГИ ХУТИЗЕГІАН ЯГІ АЛЛАГЬ РЕХСЕЙ ХУТИЗЕГІАН**

ХІАДІС

ЦИЯЛ ХАРБАЛ**Совхоз «Комсомолецада» гіалимзабазул мажлис****Мұхламад САГИТИЛОВ**

Дагыстаналъул Динияб идарайль щибаб моцалъул авалалда тобитулеб гіалимзабазул иргадулаб мажлис тобитана Гызилюрт районалъул совхоз «Комсомолецада». Тюцебесеб ноябралда гъеб дандельялде рачарал бусурбабазда цере калъазе рахъана Дагыстаналъул баты-батиял шагъараздаса, росабалъа рачарал гіалимзаби, имамзаби. Жакъа къоялда бусурбабазе циклкун квартал бугел суалал рорхана гъез. Мажлис бачунеб букана «ТВ-Махлачхъалаляль» бетерев редактор Мұхламадвакил Султанмұхламадовас.

Казбек районалъул имам Казим-хәжи Темирбұлатовас бицана хлекалъуль. Гъеб тладаб фарз тубаялъул, мұхқанлы гъабизе кколел баклазул, шартазул баян куна гъес. «Жакъа хлекалъул сувал бишунго квартал бугел суал ккода, щайгурельуль гладамал хлекалде унеб заман тладе щолеб бугелль», – ян абуна гъес. Казим-хәжиас бусурбабазда бицана глемерисеб мехалда хлекизабазул кколел гъалатазул хлекалъуль ва гъель ккечлого рукиналье Ѣшиб гъаби-леб ва сунде квартал къезе кколебалиги.

Гъель мажлисазда лъиклаб гладатльун лъугъун буго нильер цере рукапарал, исслам қуниялье ва

Ас-Салам-фото

цебетлеялье гъоло глемераб хлантли гъабурал, раңызладал гіалимзабазул хлекалъуль хабар бицинги. Цебесеб мажлисазда бицунеб букана Махмуд-афандиясул

гүмурялъул хлекалъуль. Тюцебесеб ноябралда «Комсомолец» совхозалъул имам Глабдурахман-хәжиас иргадулаб мажлисазда бицана Сайфуллагы-Къадиясул хлекалъуль.

Бийнакск шағаралъул имам Глабдулкарим-хәжиас бицана лъай талаб гъабиялде квартал къезе ккеяльуль ва гъельуль дарражаялъуль. Нечаевкаялъул имам Глабдулгъапурас Мұхламад-хәжиас калъай гъабуна руччабазде хитлаб гъабун. Унго-унгой бусурмандыжу жинай ийкіне ккодей тлада тладаб хъвада-чвадиялъул бицана.

Гызилюрт районалъул имам Мұхламад-хәжиас бицана «Ассалам», «Нурул-Ислам» газетазул кварталъуль хлекалъуль ва бачунеб соналде гъель хъвазе заман щун буқинальуль. Мажлис бачунев вукларев Мұхламадвакил Султанмұхламадовас биччызабуна жакъа дагіваталъуль, гладамазда баңызладаб иссламалъул бицинальуль бугеб кварталъуль хлекалъуль. «Гъелье гъоло кинабниги нильехъан бажарарабшина бицана хлантли гъабизе ккода нильеца, – ян абуна гъес. – Мажитазда лъималазеги чахызеги дин-исламалъул бицине рес кколел, Къуръан цализе малъулел, как-динальуль бицине санаглатал баклан гъабуна ккода нильеца. Къасиги къадиги гисиназеги чахызеги иссламалъул дарсал къеялье мисалльун буго Махлачхъалалялда бугеб Мұхламад-Гариф афандиясул царалда бугеб иссламияб университет».

Палимзабазул калъаязда гъоркъор мавлидал ахызде цере рахъана Дагыстаналдаго лъиклъял, цар парларал, нашидал ахылел гъолохъабазул къокъабиги.

Кіучалиб рохалилаб дандельи

2008 сонаръул 26-абилем
октябралда Кіучалиб тобитана рохалилаб мажлис. Гъенире рачун рукапарал, росдал гурелги, районалъул росабалъа ва район тун къватыса росабалъа, Дагыстаналъул бусурбабазул идарайлдаса гіалимзаби, имамзаби, вакилзаби.

Төзеда гъоркъор рукапарал Дагыстаналъул муфти **Ахмад-хәжи Глабдулаев**, гъесул заместитель **Магъди-хәжи Мутагилов**, Махлачхъалаляль күдият мажиталъул имам **Мұхламадрасул-хәжи Сарладуев**. Хасавюрт шағаралъул мажитазул имамзаби **Яхъя-хәжи** ва **Махмуд**, Гызляр шағаралъул имам **Сайдихусен**, Шамхал поселокалдаса **Пайзулла**, совхоз «Комсомолецада» вугев **Хүсен-афанди** ва цогидалги баты-батиялдай районазул вакилзаби. Гъель рачун рукапарал жидерго имамзабадеухун бугеб рокыги, гъудулъиги, вацътиги загыр гъабун, Кіучалиб қыял мажит рагиялье рохел загыр гъабизе. Аллагас **гъель** ки-назулго дара же аза-азариде баҳинабеги.

2008 сонаръул хасало гъеб росуль ца кун бухлана гъанжего-гъанже бан лъугълараб мажит. Киглан күдият кумек буқланиги, ца свинабизе ккечлого, цо чанго сарлаталдасан берцинаб мажит чөлөрел жиада сверана.

Росдал гълохъабазул хлеку гъабуна мажит цидасан базе. Гуцана хлекапатал

гълохъабазул къокъаби. Гъезул цоял гъарцуда хадур, цоял стройматериалалда хадур рахъана, цогидаб къокъа хлантли байбихъана. Гладада ккечлого гълохъабазул жигарчиль. Кири бокъаразул кверазул күмекалдаун лъабго моцалда жанибахъун чезабуна дагъаби санаглатал, берцинаб, күтілалаяб мажит.

Дандельи рагына Кіучали мажиталъул имам, гъеб баяльуль жинца хлекапатал гълохъалты гъабуруп **Палиасхаб-хәжиас**. Къуръаналъул сурат цалиялдаун. Жиндириго къокъаб, амма магіна гъваридаб цеберагиялдаса хадур гъес баркала зағыр гъабуна гъеб мажит базе квербакъаралшиназе, хасго рукъалъул хлантли речун тун рельеда-къяд чеңлік хлантларал гълохъабазе ва гъезул цевехъанасе.

Хадув гъес дандельи бачине тладкъана Ағъвали централияб мажиталъул имам **Мұхламадрасул-хәжиасда**. Гъес раги куна Дагыстаналъул муфти Ахмад-хәжиас. Муфтияс ракл-раклар баркана,

росдал жамаглаталда гуреби, районалдаго мажит рагына гъеб тобагбо Дагыстаналъело глеммаб рохел бугиланги абуна. Хадуб калъазе вахъана Махлачхъала шағаралъул күдият мажиталъул имам Мұхламадрасул-хәжи Сарладуев. Гъеси лъиклаб вагъза гъабуна мажитазул хиральялъул, мажиталда жамаглат гъабун какал раяльуль хиральи бицун. Бицана гъединго бусурбаби цолзызе ккеяльуль.

Хадуб рагы куна Хасавюрт шағаралъул мажиталъул имам Яхъя-хәжиас. Гъес квартал куна бусурбабаздин, цеве ккарасдасан гуреб ва кодор шварал тлахъаздасанги гуреб, Къуръан-хәдисалдасан ва къучал тлахъаздасан босун гъабизе ккеяльуль бицинальде, гъельдаго цадахъ диналда жанир рикъалаби риччазе бегынгуттаяльуль бицана.

Пенеккаразе асар гъабулеб вагъза гъабуна жиндириго калъаялда Гызляр шағаралъул имам Сайдихусеница. Гъес квартал куна биччызабуна жамаглат дигираста нахъбильльине ккеяльуль, чара гъечлого жакъа иссламалъул ағылу цолзызе ккеяльуль.

Хадув калъазе вахъана Шамхал поселокалда гъумру гъабун вугев Пайзулла-хәжи. Гъес кутакалда квартал куна Дагыстаналъул ругел рикъалабазул, гъез бекъулеб бугеб питнайльуль сувалад. Гъебго магінальуль, генеккаразу праклазе асар гъабулеб вагъза гъабуна «Комсомолец» совхозалда гъумру гъабулев Хүсен-афандица. «Жакъа щивав чиясул рокъоб западалъул гурони культура гъечло. Нильер цебесеб ях-намус тағлунеб буго. Дагыстаналда чорокъи глемръун буго, руччабаз жидерго къадру буқине ккеяльуль хлекалде кколеб буго Дагыстаналъул иш.

Щивав дагыстаниясда лъазе ккела Дагыстанги динги қунизе кколебльи" - ян лъугъизабуна гъес жиндириго калъай.

Ашылариясул царалда бугеб мадраса-ялъул мугъалим, Хасавюрт шағаралъул цогидаб мажиталъул имам **Махмудица** квартал буссинабуна гъаб заманалда жидер гъемлияб лъай гъечел цо-ко цаларал ҹағлаз гъемерал жағылзаби мекъи рехулел руқинальде.

Дин диниял гъалимзабаз абухъе гъабизе Аллагас **тавфикс** къегиян лъугъизабуна гъес жиндириго калъай. Гъебго магінальуль хабар бицана жиндириго вагъзаялда Къванада росдал имам Гъазимухламмадица. Киналго имамзаби ва жамаглатал цолъиялде ахана, районалда кирикыи биччангуттисе.

Калъазе вахъараав Цымада районалъул администрациялъул бетлер **Хәжимухламмадица** ракл-раклар баркана жамаглаталда Аллагасул руқ бай, баян гъабуна цадахъ рекъон хлантлиялъул мунпарлар циликун буқунебльи. Баркала загырғабуна мажисалдаглахъалларазе ва риккіладаса рачарал гъалбадерие.

Цеве имамлъун гъенив вукларев **Гыйиха** **Хамзатиға** жиндириго рохел загыр гъабун жамаглаталдехун калъай гъабуна ва мажит баяльуль хлантларазе баркала куна.

Ағъвали росдал имам **Мұхламадрасул-хәжиас** дуга гъабиялдальун лъугъизабуна мажисалъул хлантли. Аллагас **гъабу** гъабеги. Амин.

Кіучалиб росдал жамаглаталъ ракл-раклар баркала къолеб буго мажит базе квербакъаралшиназе.

Аллагас **гъездаги** гъезул бугольялдаги баракат лъеги, гъездаса Бетергъян разильяги ва иманалда хвезеги гъареги. Амин.

ЦИЯЛ ХАРБАЛ

ЧИКЛАБ ЩУКРУЯЛЪУЛ МАЖЛИС

Бүйнакск районалъул Чиклаб росуль 25 октябралда маркычалуу каңдаса хадуб тюбитаны щукруялъул мажлис. Нилъеда ключене бегъуларо гъабгонияб рикіклен гъечлого глемераб лъиклъи, гъарзалини нильеес куурав Тладегланав Аллагъасе щукру гъабизе. Гъесул баракат тладеги циклекине бокъани, нильеца гъоркъоса къотиче щукру гъабизе ккола.

Тладегланав Аллагъас Къуръаналда абулеб буго (магна): «**Нужеца Ди щукру гъабуни, Дица нужер ризкын циклекинабичного теларо (баракат циклекинабила), щукру гъабизе лъачлони, нигиматалъе нүх капурлъани, хлакътунго, Дир тамих къварараб букине буго**», – ян (Сурат «Ибрагим», аят 7).

Кидаго Чиклаб мажлис тюбитүлөб

Ассалам-фото

буғин рагидал тюлгө Дагъистаналда саго глемерал гъалбал рачуна гъенире.

Чвахун балеб цадах балагычлого, гъеб къояльги Чикларе рачунуклана глемерал гадамал.

Пахъалъана гъенир Да-гъистаналъул галимзабиги, гъуцарухъабиги: муфтиясул заместитель **Ахмад-хлажи Мухаммадов**, Maxlachхалаялъул «Новый поселокалда» бугеб мажгиталъулам **Магди-хлажи Глабидов**, «Нурул-Ислам» газеталъул редактор **Мухаммад-хлажи Хлажиев**, «Нурул Иршад» исламияб университеталъул мугалим **Мухаммад-хлажи Глабдул-тъафуров**, Динияб идара-ялъул пресс-секретарь **Мухаммад-Расул Гумаров** ва цогидалги. Мажлис бачунеб буқлана муфтиясул кумекчи **Мухаммадвакил Султан-мухаммадовас**.

Мавлидал ахлизе цере рахъана **Заур Салихов**, «Дилим», «Нашиудуль ислам» къоқаби, Лаваша районалъул Къакъамахиялдаса гъолохъаби ва цогидалги.

Президентасул гъа

Гъ ал къояз Россиялъул Президент Д. Медведевасул бихъизабиялда рекъон Ингушетиялъул президент М. Зязиков халтудаса ватла гъавуна ва гъесул баклалде Халкъияб Собранияль тасдикъ гъавуна Юнус-Бек Евкуров.

Цивищарав Президентас гъенибго гъа бана ва «инаугурация» абуун байрам гъабиялдаса инкар ккуна.

Гъелдаса хадув Юнус-Бек ана мажгиталъуве ва Къуръаналда гъа базе бугин абуна ватланалъе гъоло къварараб халтли

гъабизе.

Амма гъенир рукларал харабаз гъесие изну къечло гъа базе, глемераб калам-хабар гъечлого букине. Юнус-Бекица гъениб маркычалуу как бана жамаглаталда цадахъ.

Гъиндиб мажлис тюбитана

Плама АСАДУЛАЕВ

Нилъер тарихалъуль ключонарел ва заманалъул гъороца росун унарел лъалкал тарал цар парларал гладамазул бицине, гъезул хлакъальуль хъвазе, гъель къодо гъаризелъун Лъаратла районалъул Гъиндиб росуль 20-абилеб июлалда тюбитана мажлис.

Халкъалда лъана цебесеб тарих, бахларзал, гъезул гъунарал, циял царал. Гъадинал мажлисал кидаго даймълаги Аллагъас нильеес.

Чан баттия чи щварав гъеб къояль росу тун къвативе арав эбелаб ватланалде, росуль арал гурелги щвана мадугъалихъ росабалъа глезегланго гъалбал, руклана рай-

ональул цоги росабалъаги, хасго ракл разияб хал лъгунибуну райональул имам Мухаммад-хлажияги, галимчи Ибрагим-хлажияги, Xлабиуллагъ-хлажияги, Пизраил-хлажияги щведал.

Мажлис тюбитулаго ракларе щвезавуна Шамил имамасул божарав наиб Шагъман-шайхиги, Дагъистаналда жиндир цар борхарав Исрапил-хлажияги, Шамил имам свернгүрусакквадал, имамворчизельун «Аллагъу акбар» абуун глырусауда тюдэ кланцарав Тинамухаммадиги, галимчи-гларабист Къамал-хлажияги, лъеберабил соназ Сибиралде виттун арав галимчи Муса-хлажияги, жиндиль карамалыи буқларав Шагъман-шайхасул вак Ахмад-дибиги, ватланияб рагъдаса тюдруссинчел 22 бахларчиги, Тюдросуль хварал 13 бахларчиги, гъитинабо росуль, Дагъистаналда гуребиги Россиялдаги, гъель тун къватирхунги бергъенлъи спорт-къеңазул босарал 12 чемпионати, «Barlara җив мустахикълъун халкъазда гъоркъосеб нальи цунулаго

рухл куурав Мухаммадгалиев Мухаммад-галиги.

Гъельие хлукму ва күдияб квербакы гъабуна Къебедов Xлабибил вак Гизраил-хлажияс, Къебедов Ражабил вак Глабасица, Maxlachev Глабидил вак Мухаммадица ва цогидазги.

Мажлисалде рачунуклана росабазул дигирзаби, мадрасабазул мугалимзаби, Динияб идара-ялъул хлалтхъаби, Лъаратла районалъул глыпилазулаб комитетальул председатель Галибек. Гъес жиндир-го клалялдаса хадуб гъарцулац сайгъат ва реццалъул грамотаби къуна мавлид бачунел гъисинал ясазе ва росдал щуго гъолиласе.

Мажлис ана вагъза-насиҳлат гъабулаго, гъоркъо-гъоркъор мавлидлары рагчунаго. Мавлидал ахлана исламияб институтальул мутагилзабаз. Мажлисалъул ахиралда берцинаб клаляй гъабуна Гизраил-хлажияс ва гъарцуул ханжарги такъияти сайгъат гъабуна гъеб мажлис гъуцарал Плама Асадулаевасе. Жамаглаталъул рахъалласан гъеб мажли-

«Тюцеve дун хлалтизе вачлараб межалъ цакъ захиматаб хал буқлана нижер мажгиталъул какичурулел баклазулги хлажат-ханбазулги, – абуун бицунеб буго Ахмадица, – амма жамаглатал, раццалайтальул бугеб къвар биччылдад, гъель баклал гъаруна жиб-го Парабиялъги гъечел Гадинал. Ышаб къотелалда жанин хлажатханаги буге чвердезе реғси буго. Алхамдуиллагъ, гъанже, гъобол- гъудул вуқла, какде вачларав чи вуқла, цакъ рази-ракиго уна нижер мажгиталдаса».

Гъелдаго аскюб буго санарлайтаги ругеб хварал чурулеб руқ. Ахмадица бицунеб буго: «Нижер шагъар Дагъистаналъул северияб гъорхъода бугеб буқлана, кинал-ниги сапаралда къварильи ккарап түрәзе нижеде ккола. Цакъ глемер ккола авария-би. Буқлана заман цадахъго чанго чи чуризе ккарап. Абизе бегъила гъеб рахъалъги Став-

салье квербакъи жидеца гъабурал гъалмагъ забазе Къуръанал сайгъат гъаруна Памаца.

Гъединго, дагъаб бугониги, жаниб глацаги лъун конвертал къуна росуль бишунго гъумурял күдияй Умукусумие ва бишунго гъитинай Хадижатие, кидаго мажгиталъе хлажаталъув ватулов Къурбанмұхаммад Къадировасе, росдал дигир Maxмұд-апандиясе, херлъизеган будунлы гъабурав Сарғулдагые ва гъанжесев будун Шағъабудиние.

Мажлисалъе квербакъи гъабуна росдал администрациялъул бетлер Глабдурахиман Мухаммадовас. Тюдэ рачарале лъун гъабуна гъоболлыи гъуцана росу бакъуль бугеб минаядла жаниб. Росдал лъималаз жигарал хлалтли гъабуна мажлисалъул хлалтуль, гъезда цидасан лъана росдал тарих, машгъурал росуцоязул гъумурялъул баянал, гъезул гъунарал, гъез гъаруран сахаватал ишал ва хлалтаби. Гүн бачунеб гъел исламияб диналде буссунеб буго. Росуль лъималаз 4 классги мадрасаги цадахъ лъугъизабула. Нагагы гъечло устарасуҳъе, хлежалде ва бати-батиял лъиклал баклазде зияратазде инчел чагы. Аллагъас къабулаб мажлис-лъун гъабеги гъеб. Амин.

Мисалияв имам

Надирбеков Ахмадица исана Нанцила ункъо сон бана Динияб идара-ялъе виттун Южно-Сухокумск шағъаралда имамълыи гъабулелдаса. Гъель соназда жаниб хлалтли гъабулаго цакъ глемерл захиматъаби дандчывана Ахмадица. Амма тюд вугесеги мутигълав Аллагъасде таваккалги бугев чиясул иш рагалде бахъуна. Гъединавлъун вихъулев вуго Надирбеков Ахмади.

рополь ва цогидал ракъалги нижера түран ругилан. Киналго рагчуну нижехъе. Гъель нижтамуна гъединаб руқ гъабизеги. Гъанже нижер шагъаралъул бетлерас раги къун буго мажгит базе ракъ бихъизабизе. Гъебги, жамаглатал хлукму гъабун, цодагъаб трас-саялдега гъарда гъабизеян ракларе кканы, нухулазеги какие санарлайтаби руқине. Ниж гладин рекъон хлалтупел цогидал чагыги руқлани, Дагъистан цебего тегъялеб буқлинаан.

Күдияб гъечлониги, цакъ гъодобе биччараб, киназулго гъоркъорлъаби лъиклаб шағъар буго Южно-Сухокумск. Гъезие биттеги къун буго Ахмад имамълын ваччун, гъесул вагъза-насиҳлатул хасиллалда битларалдаса къуркъичлого хуттиялье. Жакъа Динияб идара-ялъул нухмалыи цакъ рази буго Ахмади хлалтудаса. Аллагъас гъесие кумек-квербакъаги жеги-жеги исламалъе хлалтизе.

ГІАКЪИДАЛЬУЛ ИМАМ**Гіакъидальул мазъабал гүцли**

► 1 Аварагун дандчиваля
льул баракатальги гъесул заманаяль руқиналъги асҳлабзабазулги хадусеб гел табигиназулги иғтиқадал руқана тлоқіларал ва раңыздал. Гъеб сабабльун гладамазда гъоркъоб пикру дандеккунгутлиги дагба-рагиги цакъ дагъ гурони кколараон. Ккананиги, бишунго божарал, Беттергъанас Къуръаналдаги Аварагас жиндириг хладисаzdаги жал реццарап гладамазда гъеб гъикъизе рес буқиналь, гъезул заманаяль реклелчезулги черхалъул гамалазда хурхаралги гелмаби гүцлияде хлајат ккечо. Гъелдаса хадуб бати-батиял пи-краби ракана.

Бусурманаб динале гъорлье жидер-го къосарал пикраби руглизе хларакат баҳъулеб буқана цо раҳъалдасан кла бусурманлын, ракл тубан бусурманлычел жуғтлағун насранияз, киабиле рахъалдасан гъединабо къеркъеялда руқана, жидеего бокъухъе Къуръаналь магнаби гъарусл, жалгоги жидерго пикруги берчин бихъарал рикъалаби, лъабаби-леб рахъалда хлајтулел руқана жидеда лъалеби лъалареби, биччулеби биччулареби «глакъулялдальун» бор-цине лъугъарал купруялъул нұхда ру-гел философал ва суфастиял. Гъель тәмұна битлараб нұх ккурал галимзаби асҳлабзабазул заманаяль буқара-блакъида щупа гъабизе ва нахъе ңунизе. Къуръаналь бицуңелъулги хладисаzdа бу-гельулги лъиклаб халги гъабун, жигарал-дальун гъениса раҳъана мекъалщинал пикраби къватир чвазарурал далилал. Асҳлабзабазул иғтиқадалда жанир ругел къагъидабиги къучалги гъез загыр гъаруна, щибеклелчезеялъе далил-хужа бихъизабуна, шубгъаялье жаваб қуна, масъалабазуль бусурбабазул ккарап хи-лафалги рехсана ва киналъулго бабал ва фаслаби гъарун, тартиб гъабуна. Гъединаб хлаңты parlande щвезабурал ҹаги ккола Абулхасан Ашгари Абу-Мансур Матуридиғи.

Абу-Мансурица parlande щвезабу-на Абу-Хланифатиғи гъесул ҹахлиял мутагъилзабазги гъабураб хлаңты. Ашгариас кинабо хлаңты гъабуна жин-цаго. Матуридиғи Ашгариасиғи цо заманалда руқана, амма глакъида мухлікан гъабиялъул хлаңты кіязздасаго ккана цо-гидасда бачлого. Гъезул кіязсулго мазъабалда хилаф бугеб масъала анльго гурони ккечо: «Инша-аллагъ, дун бусурманчи вуго», – ян абизе бегъиялъуль, капурчия-се дунялалда ѡлеб лъиклти нигіматищ кколеб яги истидражищ (гукки) абураб суалалъул ва ҹогидалги гъездаго рель-лъарал, аслиял гурел суалазуль.

Щибек къосараб къокъаяль ағылу-суннат (бацціладго Аварагасул нұх ккураб ағылу) жал кколин дагба балеб буқин хлісабалдеги босун, гъездаса ратла раҳъизе Ашгариасиғи Матуриди-ғи ағылу-суннаталъул глакъида щупа гъабизе гъабураб хлаңты хлісабалде босун, гъезда нахърильларал ҹаглазда ҹар тана ашгарииял ва матуридиғи абуни. Үнкабо мазъабалда ругел гемерисез глакъидаялъул жидерго имамлъун ккуна Абулхасан Ашгари, гъелье нүргілни гъабула шағиғияб мазъабалъул бер-гъарал ғалимчи, «ғалимзабазул хан»-илен жиндиғи тлоқілар курав Пиззү бину Глабдуссаламица бицараптаги, маликийял

Абулхасан Гали Ашгари

мазъабалъул машғурав галимчи Ибн Хлажибица бицараптаги, ханағияб мазъабалъул къуватав галимчи Ҳасирияс бицараптаги.

Ашгариасул гүмрү

Абулхасан гытлинго вуқлаго хвана гъесул эмен Исмагил. Хөзеглан цебе гъесул жиндириг васасултлаб гъабизетләдкъана фикъиялъулги хладис гелмұялъулги имам Закария Сажиасда. Сажиав вуқана Шағиғияв имамасул мазъабиги ккурав, гелму бацціладав, варал камилав, гъваридго хладисал лъалев чи. Имам Ашгариас гъесдасан глемерал хладисал рицана жиндириг къикъоялда анціго жилд бугеб тағиралъул төхъалдаги. Абулхасан Гали гұна гладамазда гъоркъоб сиясиябиги пикриябиги дандеккунгутли ва къец бишун тәсияб даражаялда бугеб заманаялда. Пабасионазул аңкабилев халиф Маъмуннил кумек шваралдаса нахъего бутрұл рорхун руқана мұғтазилитаз (къосараб риккы). Гъез тәсебе гүцүн буқана жидерго мазъаб ва жал гурезде гъезул цакъ хъачлаб бербалагы буқана.

Ашгариасул гүмрүялда жанир хисана Глабасионазул анльго халиф:

1. Алмұғтамид Галаллагъ (256 – 279),
2. Алмұғтазид (279 – 288),
3. Алмұктафи Биллагъ (288 – 295),
4. Альмуқтадир Биллагъ (295 – 320),
5. Алкъагъир (320 – 322),
6. Аррази (322 – 332).

Хлабашияз (неграз) гъабуна инкъила, Бахірейналдаги Шамалдаги гъоркъоб бакалда вахшілы гъабулен руқана къурмұтлал. (Къурмұтлал ккола шигіназул бишун ракъан ккураб къокъа).

Мұғтазилатазаса вұсси

Жиндириг гүмрүялъул санал къикъийде гларлайзел Абулхасан вуқана мұғтазилатазда гъорль, гъезул имамлъун. Гъезда гъорлье гъев ккана Абу Гали Жабайасда нахъвильлүн. Жабайав вуқана мұғтазилатазул күдияв гламілтүн, гъес ячун йиклана Ашгариас эбел. Гъезда гъорль вугеб меҳалдаго имам Ашгари вуқана бахіл гъабизе цакъ лебалав чи. Жабайавин абуни бахіл салье кутакав вуқинчо. Гъесул буқана хъвадариялъе гъунар. Жабайавгүн бахіл гъабизеян чи вачиндал, гъес жиндириг бакалда вихъизавулаан имам Ашгари.

Имам Ашгариасдалъун дин тладеглан гъабизе ва хлаңъаб нұхалде гъев вұссина-вize Аллагъаса бокъидал Гъес рекъеза-бұна хадусеб сабаб. Живго вұссиналъул хлаңъалъул имам Ашгариас бицуңеб буғо гъадин: «Цо къояль дарсида вуқлаго дидаго риччіуларел суалал дика Абу Гали Жабайасда гъикъана ва гъес дие ракл парахалъизабулен жавабал къечо. Гъеб сордо-ялъялъял реклелчезе

ул гладаб асар баккана дир. Тладеги вахъун дица как бана ва Аллагъасде гъардана дун битлараб нұхде тловитейлан. Цинги къижана. Гъеб буқана рамазан моңалъул байбихы. Макыль дика вихъана Бичасул Расул, гъесдидабуна: «Ле Гали, дидасан рицунел реклелчезе кумек гъабе дуза,

гъаница вахъинароан, битлараб нұхальул къагылдаби дуда малъичоло. Дун дүхъе вачин макыльун риклкунев вугев ғадин вуго мун, гъедин батани дид макыль Жабрагил малаик вихъиги макыльун кколинищ дуза риклкунеб? Гъелдаса хадуб гъаб магнайла тлоқлав дуда дун вихъуларо. Гъедиңлъидал дица тладкъараб жо гъабиялъуль дуза хларакат баҳъе, Живго Аллагъас дие кумек гъабизе буго», – ян. Дун макыдаса ворчана ва биччіана макыу хлакъикъят букин ва Аварагас шапаглат гъабизе буқиналь, ахираталда бераздалъун Аллагъас дие рагъизе байбихъана мұғалимаси малъичел, ҷониги төхъалдаги рихычел жал.

Гъелдаса хадуб 15 къояль имам Ашгари рокъоса къвативе вахъинчо. 16-абилеб къояль күдияб мажгиталдеги вачана ва, гъениб буқлараб гыттиабо бакуялда тладеги вахун, гъес ахдана: «Дун лъалев чияса дун лъана, лъаларесда лъа-зе бицуңеб буго, дун вуго Исмагиллил вас Гали Абулхасан, дица гъанжельизел абулеб буқана Къуръан бижараб буғи-ланги бераздалъун Аллагъас вихъизе кюларипланғи, квешал гамалал дидаго рикулиланғи, гъанже гъелдаса дица тав-бу гъабуна ва мұғтазилатазул киналго реклелчездаса дун къвативе вахъунев вуго гъаб ратлидаса вахъунев ғадин», – илан абуна ва жиндаго тлад буқлараб халғлат тлақа рехана ва тладе жубана: «Гъал цересел къояз битлараби төкъабиги батла баҳъизе квичоло дун хүтидал дица Аллагъасда битлараб нұхда тловитлеян гъарана ва Гъес дун асҳлабзабазул буқлараб битлараб нұхде тловитана, дица гъеб нұх дирго гъал тлахъаздаги баян гъабуна», – ян ва гладамазуҳе къуна жиндириг «Лумагъ» абураб төхъиги «Кашфул аспар ва гъаткуп аспар» абураб төхъиги.

Абу Сағыл Сүглукияс бицуңеб буго: «Дун имам Ашгариғун цадағ ҹавана Басраялда бугеб Галавиясул мажлисалде ва гъениб Ашгариас бахіл гъабуна мұғтазилатазул. Myrlazilatazul гъенире глемерал ҹаги ракларун руқана. Имам Ашгариас байбихъана гъезулун бахіл гъабизе. Имамас ҹояв къезавидал, гъесул бахілде ҹогидав вачунаан, ахиралда ҹонигиясул абиже жо хүтичо. Клиабиле гъединаб мажлисалде ник индал, мұғтазилатазул ҹониги чи гъениве вахъинчо», – ян.

Абубакр Сайрафияс абулаан: «Абулхасан Ашгари ваккизел мұғтазилатал руқана бутрұлғи рорхун, цинги Ашгариас гъель ғлонкілор картинир чезаруна», – ян.

Ал-хәфіз Ибн Пасакирица жиндириг «Табйинул кизбіл мұфтара» абураб төхъалда хъвалеб буго: «Ҷониги чияс абуни глемерисеб гүмрүялъ билғаялда гъорль вуқлараб чияс гъеб толищ абуни, яги гъединав чиясул тавбу Аллагъас къабул гъабулиш, гъабуниги Аллагъасда ҹебе гъесул даражаса ғлодобегілан ккарабльун буқунаришил абуни, нильеца гъесда абила: «Гъель руго жиде далил-хужа гъечел рагаби, гъедин абулеб чиги ҹониги жо мұхлікан гъабун бажаруларев чи вуго», – ян. Шаян абуни, бидғаялъуп мұнагъаласа күдияб гъечел, гилан чәравти гъереси вуго. ►► 6

**НУЖЕЦА ЦУНИ ГЬАБЕ ГЬЕРЕСИ БИЦИНАЛДАСА, ХИАКЪЛУНГО, ГЬЕРЕСИЯЛЬ ЧИ ВАЧУНА КЬОСИНАЛДЕ,
КЬОСИНАЛЬ ИНСАН ВАЧУНА ЖУЖАХАИЛДЕ, ЧИЯС ГЬЕРЕСИ БИЦИН ТОЛЕБ ГЬЕЧЮНИ, АХИРАЛДА ГЬЕВ ЧИ БЕТИЕРГЬАНАС
ЖИНДАГО АСКИОВ ГЬЕРСИХЪАНЛЪУН ХЪВАЛА» (Бухари, Муслим)**

ПАРИЗАЯБ ГІАМАЛ

Лъиклалдальун амру гъаби ва квшадаса нахъе чай

►► 6 Гъаб хладисалда жаниб нилье Аварагас баян гъабулеб буго лъиклалдальун амру гъабияльул parla-ракъанде щараб хиралы, хлата гъебги Аллагы рехсейги тун батияб калам нилье заралалье букинги. Абубакр-асхлабас Аварагасда цехана: «Я Бичасул Авараг мушриналгун рагы тун батияб жигъяд бугищ?» – ан. Аварагас абуна: «**Тладерланав Аллагъасул руго мужагыздаби (ай гъазаваталда ругел тладамал) жал члагоя, ракъалда тлад хъвадулен, жидеэ ризкъиги къолел, мушриналгун рагъда хварал мужагыздабазасаги хириял, жидедалдальун Аллагъаги чуухулер золабазул малаикзабазда цве.**

Гъезие алжанги къаччала Бичасул Расуласе Уммусаламат къаччарай Гадин. Абубакр-асхлабас гъйканы: «Щалгаги гъел, я Бичасул Расул?» Тлагъяс абуна: «Гъел руго жидеэца лъиклалдальун амрги гъабулел, квшадаса гъадамал нахъеги чвалел, жидеэ гъичро Аллагъасе гъоло щиб бугониги жоги бокъарал ва, Аллагъасе гъоло щибго батияб мурад гъеччого, щиб бугониги жоги рихарал чаги», – ян. Гъалде тладеги Бичасул Расуласе абуна: «Дир нафс кодоб бугев Аллагъасхаги гъездаса цо Аллагъасул лагъ вукуна алжаналъул рукъзабаздаги тлад бугеб рокъов, гъеб рукиги шугъадаазул рукъзабазда тлад бугеб. Гъесул рокъобе букуна 300 000 нуцла, жинда якъут-маржан бекъарал ва щиб нуцида нурги балеб. Гъезул цоясе ячун лъбнусазаро хурулгын, берал гъодоре риччарал (ай нечарал) гъезул цонгиялде балагъидал, гъель ракъалде щевзабула: дуда ракъалда бугищ пуланаб къю, пуланаб баки дуца лъиклалдальун амрги квшадальун нахъиги гъабура», – абуна.

Пикру гъабе, киглан гемераб хиралы, даража нилье Аллагъас бихъизабун бугеб биттаралде халкъ тобитиялъухъ ва квшадаса гъукъиялъухъ. Хлакъикъаталдаги гъеб кутакалда захъматаб халти букин. Хлузайфатица абуна: «Падамазде тладе бачина цо замана, хвараб хлама, балкан жидеэ циклун бокъулеб лъиклалдальун амрги квшадаса нахъиги гъабулев мұмничияс нахъчвай сабабльун къурбанльярал бусур-

(ай жиндирго нафсалда хинкъиччого) гъесда лъиклалдальун амру ва квшадаса нахъиги гъабуров чи, цинги залимав ханас живги гъельле гъоло чварав. Гъев шагыда сул алжаналда жаниб даража Хламзатидаги Жарғаридаги гъоркъоб буго», – ян.

Гъебо магънайлыл хладис бицуене буго Абу-Пубайдат бину Жаррасхица. Гъес бицана жинца гъикъанилан: «Я Бичасул Расул, кинал шагыдзаби Аллагъасе бишун хириял ругел?» Бичасул Аварагас жаваб гъабуна: «Шагыдзабазул бишун хириял вуго, жив залимав ханасуҳъеги ун гъесда лъиклалдальун амрги квшадаса

нахъчвай гъабуров, гъев ханас живги чварав чи. Нагаг чваччого хутлани, гъес гъабуров жо хъвазе къалам бильтъанхъуларо, (ай гъесул гиси-бикъинал мунагъ-хатлаби хъваларо) гъелдаса хадуб гъес киглан заманаял гъумру гъабуниги. Гъедиглан тладерланаб даража гъельхъухъ къеъялук хлимат буго гъеб кутакалда захъматаб халти букин. Хлузайфатица абуна: «Падамазде тладе бачина цо замана, хвараб хлама, балкан нилье хириял рукунаро.

Киабилеб: Гъеб мункараб иш букине ккела гъев чияс затыр гъабулеб. Затыр гъабулеб мунагъалда хадурги лъугун жасуслыги гъабун, гъеб нахъе чвазе лъугуне нилье хириял рукунаро. Аллагъас Күръаналда абуна буго (магина): «Нужеца жасуслы гъабуке», – абуна («Ал-Хүснур», 12 аят).

Лъабабилеб: Гъеб мунагъаб иш букине ккела ижтиядалдальун гуреб, машьюраб мунагъльун. Масала, имам Шағирғил мазъабазда вугев чияс хириял рукунаро имам Абу-Ханифал мазъбапалда вугев чиясда инкар гъабизе кийягы имамасул ижтияж (пикру) баты-батияль бугеб сугалъуль. Амма гъеб мунагъльун бугони, киналго мазъбазда рекъон, гъеб нахъчвазени хириял рукуна. Мункараб жо нахъчвайялгы буго ункъо батияб къагыда (даража).

Тюзебесеб даража: Мунагъ гъабулев чи нахъе чвай буго варза-насиҳаталдальун, Аллагъасуқха хинкъиялде ахиялдальун. Гъаб даража буго гъев чиясда жинца гъабулеб жо мунагъ букин лъалереб мехаль.

Киабилеб даража: Гъев мунагъ гъабулев чи нахъе чвай буго варза-насиҳаталдальун, Аллагъасуқха хинкъиялде ахиялдальун. Гъаб даража буго гъев чиясда жинца гъабулеб жо мунагъ букин лъалереб мехаль.

къадру-къимат гъодобе кколаян (ай гъев халкъалье риҳун) буго Тавраталда», – ян. Тавраталда биттун бугин, Абумуслимил гъереси бугин жаваб гъабунила гъес. Хлакъикъаталдаги букинчидеб күц буго гъосул къадру-къимат жиндири къавмалда жаниб, гъес лъиқи бугин абуна тун букинчи.

Лъиклалдальун амрги квшадаса нахъиги гъабиялье риҳизарун руго шурттал ва даражаби. Нильеда бихъизабураф къагыдаялда гуреб (ай шурттал-дараражабазул хал гъабиччого) нильеца гъеб иш гъабизе лъугъани, нильдер гъеб цебехун бильтъунаро ва гъельхъухъ цебе

дараражаги букинча берцинго гъабураб варза-насиҳат къабул гъабиччони ва гъеб балъартъани. Гъаб дараражаялъе гъелда жаниб цунизе клоб жеги киги адабги буго.

Тюзебесеб: Гъадин хъаччаб рагъиялдальун нахъе чвайялде жив вачунгуты жиндири рес къотун гуруни (ай киабилеб дараражаялдальун нахъчвазе къвиччони гуруни).

Киабилеб: Гъеб нахъчвайялъуль жинца биттараф гуруни абуңгути, хъаччиялъуль рекъараб къадаралда къокъльун чей.

Ункъабилеб даража: Мункар квералдальун, къуваталдальун хисизаби. Гъедин нахъчвазе гладатиял гладамазе ихтияр букинаро питна ккеялда хинкъун. Гъеб дараража буго гъичро тладарал чаглазда хасаб.

Хирия динальуль ваца! Нильеца цебе бицараф жоялда тасан нильдер суга баккизе бегъула гъеб лъиклалдальун амру гъабиги квшадаса нахъчвай гъабиччого тани щибин, бицараф жо биччуле бокъ халкъальури гъечин, нильеци зарап бахин гуруни тюклиб пайдаги гъечин, руциңун рукъинго лъиқи бугин абуна. Гъельхъе жавабльун бачине бегъула Глашитица бицараф Аварагасул хладис: «**Цо росдае (ай киназего) гъазаб гъабунила гъенир жанир аварагзабазул гъадаб гъамалхасият бугел 18000 лъиклал чагыги ругеб.**» Асхлабазас цеханила кинила гъедин букинеб, сундуе гъойилан. Цинги Тлагъяс жаваб гъабуна: «Гъезул Аллагъасе гъоло цим бахъунеб букинчо ва лъиклалдальун амрги квшадаса нахъчвай гъабулеб букинчо», – ян. Гъалеха нильдер сувалъе жаваб.

Ибну Паббасица бицуене буго цо нухъаль Аварагасда цехана: «**Тубараб росуто гъаляг гъабулиш жанир лъиклал чагыги ругеб?**» «**Гъабула. Цояз, Аллагъасе гъабуле гласильянида руциңун чун, миллат гъабиччолъиялъухъ цогидазеги гъазаб гъабула,**» – абуна жаваб гъабуна Хирия.

Ибну Мағсудица бицана Аварагас абунилан: «**Нужеца лъиклалдальун амру гъабиччого тоге, нужеца квшадаса нахъе чваччого тоге, гъедин гъабиччони Аллагъасе нужер квшада нужеда тладе тамила ва нужер лъиклал дүрге гъабизе лъугъина ва гъезул дүрге къабул гъабиларо».**

Муса аварагас Аллагъасда цехана цо чиясул мунагъалье гъоло кинабго ағылу гъалаг кин гъабулебилан. Аллагъасе гъесде вахъю гъабунила дуца цо цунцірабазул гохъалда тлад xlemle чайилан. Муса аварагас гъелда тлад xlemle лъунила. Гемерал цунціраби тладе раҳунги рачун, цо цунціраиль хланчун буго гъесда. Цинги Мусаца квер бахъун гемерал цунціраби хвезарун руго. Цинги Аллагъасе гъесда абуна буго: «Гъедининха Дицаги гъалаг гъарулем» – абуна.

Аллагъас ниль цунаги гъедин нильде балаг жинчилдаса. Аллагъасе нильде тавфиксий киги лъиклалдальун амрги квшадаса нахъиги чвазе.

Габдуллагъ МУҲИАММАДОВ

**НИЧ БУГО ИМАНАЛДАСА, ИМАНГИ АЛЖАНАЛДА БУКИНЕ БУГО, НИЧ БАХЬИ БУГО АДАБ
ГЪЕЧОЛЪИЯЛДАСА, АДАБ ГЪЕЧОЛЪИГИ ЖУЖАХИАЛДА БУКИНЕ БУГО**

ХИАДИС

ЧИУЖУГІАДАН ВА РЕТИА-КЪАЙ

РУБРИКА БАЧУНЕВ БУГО

Ахімад-хажи
ГІАБДУРАШИДОВАС

Ahmadza@mail.ru

Нич ратліль буқуниш?

Жинди кураб нигіматғи жиндасаго кколеб тақсирғи инсанасда бихүлеб гъечони, гъесда инсанын кинха абилеб? Нигімат лъаялдасаги тақсир бихъялдасаги баккулаха нич. Батиял parlabаздалын абуни, нич ккола инсанасда къабихлаб-сурукъаб пиша тезабулеб, кколеб хәкъ тубаялъуль тақсир ккеялдасаги цунулеб хасият.

Гъелдаса лъиклабги хириябги жо къанаглаты букине рес өччөл. Абу-Гүрайратидаса бицараб Аварагасул хадисалда буго: «Нич буго иманалдаса, иманги алжаналда букине буго, нич баҳы буго адаб гъечолъиялдаса, адаб гъечолъиги жужахиалда букине буго», – ян. Ничальул тәдерғанаб къиматалда дарібаги баларел, амма къаркъала къватыл лъун хъвадулеуз бишун боккулеб parli буқұна: «Нич ратліль гуро буқунеб» – илан абураб. Нич ратліль гъечониги, началь толаро чи къаркъала къватыл лъзезе. Яги гъезие боккухъе гъел parlabазул магна гъабуни, petleлgi бахъун хъвадизе ккела – гъельуль гурельулхан нич бүгеб. Порохъанай ясаль ясълиги нахъе рехизе ккела – гъелда жаниби нич баҳчун гъечелъуль. Гъелдаго рельтъун – чильги.

Нильде глемерисел балагъал руго нич гъечолъиялдальун щолел. Нечезе ккола төцебе Аллагъасдан. Хадисул къудсиялда Бетлергъанас абулеб буго: «...ле, Адамил лъимер, мун нечана ва хинкъаны гладамаздаса, мун нечечо ва хинкъично Дида» – ян. Мунагъ гъабизе бокъидал, ахирати тун, дунялалде гъетизе гъесидал Аллагъасдана нечезе ккола. Нечезе ккола гладамаздасаги гъезие заралияж жо яги тәтүн мекъаб пиша гъабизе бокъидал. Жиндасагоги нечезе ккола чи гъечелъуб квештъиялдаса цунизе.

Нич буго иманалъул хасият, гъельуль цо гәркъел, гъельуль хъал. Нич гъечони, сунца кквелев инсан мекъельи гъабиялдаса?! Гъебги лъян, ургъунго гәдин, цибаккараб модаяльул ағылуюл нич рогъобаб жольун бихъизабулеб буго, гъелда «комплексы» – ян царги лъун. Гъедин гъаби дида рельтъун бихъула Гитлерил машгурал parlabазда: «Совесть – это химера, я освобождаю вас от нее» – илан абураб. («Яхнич буго жиндир хлакъыкъат гъечеб аниш, дица нүх гъелдаса тархъан гъарулен руго»).

Гъижрияб тарихалт шуабилеб сональ, чанго аятага рещтүн, тәдерғанав Аллагъас тәд гъабуна чужугладаналу берх чиря чиясул балагъиялдасаги квештъиялде рачунел нухадасаги цунулеб, квералгы гъумерги хуттун, тәлабо берх бахчарааб petleл – хижаб.

Инсан гәкъулялъул даражаяла вугелдаса нахъе гъес petleл petunеблъи бальголы гуро. Petleл petuna цорой-барлары нахъчывазе, къачладизе, жиндирго чильи цунизе ва, жакъасеб гәлалъул бербалагъияда рекъон, жидерго токълы ва хаслы бихъизабизе.

Тарихалдаса суратал

Адам авараг хлана эблегүн цадаҳ алжаналъур руқлареб мекъаль гъезул гъаврат нуралъулаб petleл бахчун буқұна. Шайтланаль, жинца нүхе лъикъельи гъабулеб бугланги гъедун, гъезда алжаналъул пихъ квазабийдада гъезул гъавратал цере лъуна, гъел гъелдаса нечана, гъеб бахчизе гәмал гъабуна. Гъезул гъаврат загырлъиял мухлікано би-

хъизабуна гъел шайтланаль гуккун руқин. Аллагъас гъезда гъайиб гъабуна мухліканаб тушманалъуха генекканилан ва алжаналдаса ракъалде рещтинаруна. Ракъалде ритлуга petleлги petlүн ритлана. Гъезул къисаги рехсон, Бетлергъанас гладамазда малъулеб буго:

Марғна: «Ле, Адамил лъимал, Дица нүхе ризкъилъун къуна нүхе гъаврат бахчулеб petleлги, берцинлъяльте ретүнебги, Аллагъасдана хинкъиялъул petleлги. (Аллагъасдана хинкъиялъул petleлин абун гъелда цар тана щайгурелъул Аллагъасдана хинкъияль инсан мунағаздаса цунула, ratlлица къаркъала ялъул гъаврат бахчулеб гәдин). Гъеб

азда гъаврат баҳчун хъвадулей гладаналъе цализеги хлантлизеги квал-квал гъабиялъул, petleл дагы ретларазе яги ретличного танигизин щибнеги квалквал буқунгутиялъул. Ключон батиларо жеги гъединаб хлал чанго сональ цебе үйкілінисеб халкъ бусурбабильун ккоб-Түрциялда буқларабльиги. Чужугладанал жиийго яхчараб petleл ретлүн гъей къварильялъуль ийкіннелүн ккolin абулел исламалдаса риклікадал қарлазда гыкъизе бокъилаан: щиб жо клодо гайылъулук колеб ва лъица гъей клодо гъаюлейилан риклікунеб нүхеңаян. Анлъабилеб гласруяды, жидерго галимзабиги ракларун, чужугладан инсанни яги батияж

Ас-Солам-фото

(Аллагъасдана хинкъиялъул petleл) бишун лъиклаб буго (щаян абуни, квешав чияс petleл pettаниги, гъель гъесул квештъи нахъчываларо). Гъедин petleл ризкъилъун къей Аллагъасул аятаздасан (гәламатаздасан) буго Адамил лъималаз пикру гъабизе букине». Ва тәдерги жубалеб буго: Магна: «Ле, Адамил лъимал, нүх шайтланаль гүккизе чөле алжаналъуса къватыре рахъинаурал нүхер эбелигі эменигі гәдин, гъездаса petleл бахъун (ай гъеб таса инабулеб пихъ квазабийдальун) гъезул гъавратал загыр гъаризе руқынне. Хлакъынго гъелдаги (шайтланалдаги) гъельуль къокъаялдаги нүх рихвул, нүхеда гъель рихвуларо... Гал аятазда Халикъас бичичизабулеб буго нильде бихъулареб шайтланаль яхл бахчулеблъи инсанасда petleл бахчынабизе ва, шайтланалда нахъвильтъаны, инсан жиндиго շварал пайдабаздаса маҳрумлъулевли Адам аварагги Хлана эблеги маҳрумлъуларал гәдин. Аллагъас тавфикъ къеги гъельуль питнайлдаса цунизе. Амин.

Хижаб ва чужугладан къварид гъайи

Гъаб темаялда гъоркъоб гъаб суал тубан разызе захмалтыла, кин бугониги бичичулезе букине цо-клиго рагиниги абызинха.

Нүхеца пикру гъабуниш, жиндирго къаркъалаги бахчун килисаялда монахиня чун ийгони, гъей клодо гъаюла «жийго Бетлергъанасе къурбанлъиялъухъ», амма, лъиениги зарал гъабиялдасаги лъил буқланиги зараллапасаги цунулеб хийябиги petleл хъвадулей гладан ийханы, гъельде хлангутиялъул бералдальун балагъула, бичичукъай ва къварильуда чәрай гәданалде гәдин? Ялъуни цо-ци началих-

хлайваниш абун къацандупел руқларал христианацайш, къудусиял тахъазде яккизе ва xлatta жиийго хлантун җваралье бетлергъанлы гъабизе бегъуларо чужугладаналылан жидер ханзабаз хлукму къотуулеп руқларал англичанашы, вабағы, хвельги, жужахалги, борхалги чужугладаналдаса лъикілан риклікунел индусазиши, жиндирчи гъабурабшинаб хлантли руччабағи гъабизе ккolin бихъизабурал коммунисталгун демократазиши, яги холеб мехалтыцин: «Нүх руччабағи лъикіл руқла, нүх руччабағи лъикіл руқла», – ян мальярав Аварагас vasiyat гъабура исламалыши. Исламаль цунанана чужугладан гъельда жанир чужугладаналуул спипатал хуттүледүх. Чужугладан жихиялдальун гъей унтизайш унтулей, гъельдальун буқурбабайиши нахъе ккокел, лъикілъялъул нухалиш рацуун унел, буқурбабазул боялиш ккокел, хъизаналиш риххулел, лъималиш гәнтәл лъүгүнел? Щиб зарал бугеб чужугладанал жерх бахчиялъуль ва сундалъун гъей къварильиялъуль ккарайлъун риклікунен жией?

ракъ parлана ва, гъей гәданалъул хлакъалъуль цөхедал, гъесда бицана гъей хванилан. Гъесул пашманлы тәдерги циклана ва рокъовеги ун гәдана, гъедин гәдулага ана лъабго сордокъо. Со сордоялъ гъесда гъей макъиль ийхана алжаналъул ахикъ гәдоічүн ва гъес гъельда гъарана жинди хлаллъи къеян. Гъель жаваб гъабуна: «Къуна, къуна, мун сабаблъун дие Аллагъас глемераб лъикілы къуна!» – ян. «Дие варыза гъабе», – ян гъарана Порохъанчияс. «Чи гъечеб бакъалда хуттидал, дуца Аллагъа ракларда ккве ва радалги бакъанидаги тавбуғи гъабе», – ян. Гъелдаса хадуб гъев чи кутакалда диналдаги гәлеммұлдаги тәдчана ва дунялалдаги машгұрав галимчиги вахъана.

ГЪЕРЕСИЯЛЬ РИЗКЬИ МУКЪСАН ГЪАБУЛА (Асбагъани)

ХИАДИС

МАЦАЛЪУЛ МУНАГЬ

Гъереси бициниш – мунафикастасул табиг

Садрудин-хәжи МУХИАММАДОВ

Шибаб атом риклүн, махлукъат риклүн, жорхъи-роцен гъечеб щукругун-рецц буго Бетергъанасе, нильтер гъунарги гъечоого нильеен риклекен глемерал нигматал къурав. Ссалат-салам лъеги Аварагасда, гъесул ағълуялда, асхабзабазда.

Цо нухалда нильтер мугалим, хирияв Аварагас вукун вуго лъиклар гъамалазулги гъезул хиральияльтулыгы бицуңев. Гъелда хадубо Аварагас абуна: «Дица дуда бициниш, Marla, гъеб бицараб киналдаго кверщел батулеб жо», – абуна. Дица абуна: «Биция, я Аллагъасул илчи», – ян.

Аварагас куна жиндириг мацъва абуна: «Гъаб ккве дуца квешлиялдас», – абуна, ай мацъцуңе, гъеб буго квешлияльтул беттер абураб магнайла. Дица абуна: «Я Аллагъасул Аварагас, хәкъыкъаталда, нильтер гъакъуба көлелъуниш ругел, ниль жиндалын клалялеб мацъш бицараб жоялдалын, ай гъажаиблы гъабун, гъельхъгийшиш гъакъуба букунеб?» – абуна. Аварагас абуна: «Мун эбелалда ватуғеяв, вилаяв (гъединаб махсародул хъами буго гларабиязул), гладамал жужахъалде бетлералып рахъ цебе гъабун, гъурмал клалагъоръе, яльуни клалял гъодорчын ккезеги коклелиш, жидерго мацъш бицараб жоялдалын гурони», ай мацъш гъабурал квешлияль: гъереси, гъибат, буттан, ракл бахъара рагъи, тласан ккараб махсаро, рогъо бай, мацъ гъби, хъандей, гъересияш нугъи гъаби, къабихъаб калам ва гъел турел тогидалги мацъш рекъулел балагъал сабабльун гурони абураб магнайла. Гъал киналго балагъазул, мунагъазул жакъа нильтер бицинаро, кинниги мұыминчияса лъала гъал цояздаса цоял күдиял мунагъаш рукинги, гъел сабабльун жив жужахъалде ккезе бегъулеблъиги, гъединлъидал гъев къванаған риклекен табиг.

Гъаниб бицине бокын буго гъересиялда хурхарабшына жо, Бетергъанасул кумекалда.

Шибаб жояльтуль инсанияталье мисаллъунги гъавурав, мекъаб, къосараб нұхдасан битлараб хвасарлъияльтул нухалде халкъы бачунев нильтер хирияв Аварагас шибха бицуңеб буғе гъересияльтул хлақъалыу?

1. Хирияв Аварагасда гъикъун буго: «Мұыминчи гъереси күнін күнін үкүнүш?» – ан. «Вукунаро», – ян жаваб гъабун буғо Аварагас (Малик).

2. Цойги бицуң буғо Аварагас: «Цакъ күдияб хиянат кко-ла, дуца дур вақасда хабар бицуңелъул, гъес мун ритұхъги гъавулов вуқыло, мун гъесде гъереси бицуңев вугони» (Ахимад).

3. «Лагъ камилаб иманалде щоларо, гъес махсарогун гъереси тезеглан» (Абу Яғла).

Аварагасул лъади Глаишатидасан бицуңеб буғо: «Хирияв абарагасул қо бицараб гъересияль қим бахъунаанила 1 моцъш, 2 моцъш жеги циклунги». Гъанже нужецаго пикру гъабе, кигланго къабихъаб гъамал гъеб буқине ккобел, гъедиглан табигат берцинав Аварагасул гъедиглан халатбахъун қим бахъунашиби ккани...

4. «Лагъас гъереси бицараб мекалъ гъесдаса малаикаби риклекен миалтул манзилат, гъесдаса бахъара бекшаб махлале гъоло» (Тирмизи ва Аби Дунья).

5. «Нужецатун гъабегъереси бициналдаса, хәкъылъунго, гъересияль чи вачуна къосиналде, къосиналъ инсан вачуна жужахъалде, чияс гъереси бицин толеб гъечони, ахиралда гъев чи Бетергъанас Жинданаға аскюб гъереси ханъун хъвали» (Бухари, Мұслим).

6. «Жужахъалыл къял буғо гъев чиясе, жинца глаамал рельханъизаризеян гъереси бицуңев»

7. «Гъересияль ризкъи мукъсан гъабула» (Асбагъани). Гъал киналго руго хирияв Аварагас қицарал хладисазул магнаби.

Кинаб асар гъабулеб буқлараб Аварагас гъересияльги гъерсихъабазги?

Аварагасул лъади Глаишатидасан бицуңеб буғо: «Хирияв Аварагасул қо бицараб гъересияль қим бахъунаанила 1 моцъш, 2 моцъш жеги циклунги». Гъанже нужецаго пикру гъабе, кигланго къабихъаб гъамал гъеб буқине ккобел, гъедиглан табигат берцинав Аварагасул гъедиглан халатбахъун қим бахъунашиби ккани...

Цойги, Ахмадицаги Ибнү Хиббанициаги бицараб хладисалда буғо: «Аварагас гъереси бициналдаса рихара б табигат буқынчо. Гъесда лъани қониги чияс гъереси бицуң буқин, гъеб жо Аварагасда рекъелъя унароан дов чияс тавбу гъабун буқин Хириясда лъазеглан». Нильеда лъалеб жо буғо Аварагасул ракл лъиклав, гъамал берцинав инсан Бетергъанас вижичеблъи, гъеб заманалда нильеда бихъулеб буғе хирияв Аварагасе гъеб квешаб гъамал инсанас халтізаби захмалтулеб буқлараб күч.

ССРБ буқлана кутакалда гучаб пачалихъ, цоги хуттарлышын жиндаса хинкъулеб. Ахир кинаб гъельтул ккараб кинадаго лъала. Щайханда гъединаб гучаб пачалихъ шущан, бихх-биххун араб, азарго сон бараб басрияб мина гладин? Шайтурелтул гъельтул къучи буқлана гладамал гуккун, гъересиялдаги зулмулдаги тлад эхетараб. Доб малғун иблисаль нильтер эбел-әмен гуккарал гладин, гъеб малғуналып тланчи – Ленин, Маркс, Энгельсица гъемер гъерсаль рицин гладамал гуккана, биялги гъодоре тұна, ватана ракъалда тлад клалагъоръе рехараб қо чи, гъес-да тлади буқлана кодоб қо гъанца яги гъалмахъ гладаб жоги курав цоги чи. Гъав тлад вугес гъоб гъанца къялеб буқлана вегарасул клалиги, бадиғи, магарзулкъалазда жаниғи, хадуб цән бихъулаан гъванишхъе швегелан, ай габуралъухъе швегелан, хадуб байбихъулаан гъумералып тояш рахъалдаги гъеб же гъабизе. Цояб бихъулаго цогидал рахъ седон унаан, гъоб же нахъеги тақрарлұлаан. Гъеб мекалъ дица гъикъана цадахъ вуқларасда: «Гъов щив чи?» Гъесги абуна: «Гъов вуғо гъереси тибитізабулов вуқларав чи ва гъеб газаби гъесие Къиямасеб къо чөзеглан буқине буғо» (Бухари). Аллагъас қунағи гъединаб къисматалдаса. Амин.

Цоги ниль хинкъизе ккараб жо буғо ниль гъеб гъересиялде ругунльи, гъеб гладатияб жолъун лъугын. Инсанасул хасият буғо дагъ-дагъккун қо сунде вугониги ругунльуле, гъединлъидал нильтера нафсазул хал гъабизе ккода батани – гъельтие данде ккобел дару-дарман халтізаби ккела. Гурони – қо квешлияльде ругунльизе нафс бичкан тани, хадусеб квешли гъабизе ва гъелда даймъизе гъельтие бигъа буқлана.

Цойги гъаниб бицинчлого Неларо, Мұхламмад аварагас мұнафикастасул сипатал рехсалар киналго хладисазул рехсон буғо гъезул гъереси бициуне табигат буқлунин. Гъел мұнафикастасул руго даимғо жүжахъалда руқунел қады.

Аварагасул қо хладисалып магнна буғо гъадинаб: «Дуза битлараб бице, гъелдальун дуе зарал ккобел бугониги, дуза гъересиги бициунге, гъелдальун дуе пайда-хайир ккобел бугониги», – ян.

Илагияль нураль ракғы гванғырап, гъелдальун жидер иманги камилъарал ғладамас шулаго ккода Аварагасул нұх, гъельтул баракати гъезис кидаго камуларо. Гъеле гъельтие мисалғи.

Пәбдүлкәдір Гиланиясада, жиндер баракат нильеев швав, гәлмел тулааб гъабун сапарал вахъунев жеги гъитинав чияса эбелаль васийт гъабун буғо: «Вореха, дир вас, шиб кканиғи гъереси бициунге», – ян. «Бицинаро», – ян гъасыгі рагы қуын буғо эбелальте.

Нұхда унаго гъазул қапилаляде тладе хъачагъалы кланцун гъасул гъалмагъельи талавур гъабун буғо. Хадуб, васасде ирга щведал, бандазул қояс гъасда гъикъун буғо: «Духъ щиб бугеб?» – абуна. Гъасы бициун буғо жиндиҳо бугеб гъарцул къадарғи гъеб бугеб бакъғи. Гъесда божичлого гъав хъачагъас вас вачун вуғо жидерго күдиясұхъе. Дов үзвекъанасе гъадабго жаваб гъабун буғо Пәбдүлкәдірица. Божичониги, балагъидал батун буғо битлун дос абураб къадар гъарцул.

Гъелда тамашалъарав хъачагъас гъикъула шай дуца гъеб бахичлого, къватиб загъир гъабурабилан. Ваасаде ирга щведал, бандазул қояс гъасда гъикъун буғо: «Духъ щиб бугеб?» – абуна. Гъасы бициун буғо жиндиҳо бугеб гъарцул къадарғи гъеб бугеб бакъғи. Гъесда божичлого гъав хъачагъас вас вачун вуғо жидерго күдиясұхъе. Дов үзвекъанасе гъадабго жаваб гъабун буғо Пәбдүлкәдірица. Божичониги, балагъидал батун буғо битлун дос абураб къадар гъарцул.

Гъельтулғо гъасалда, қо гъерсихъанас яғи қо чанго къадарав чияс тұбараб ғламалде тладеги қала балғы, къварилы; жиндалын аза-азар чиги қвала, аза-азар чиясул ракғы лұққула, миллиардал долларазул заралги ккода, ғладамазул қоңауда.

Гъаб кинабоги, жеги гъаниб рехсечебги квешли бекъана дунялалдаго, хасго Дағыстаналда вагъабизмалуле беттер, диналуле балагъы Багъавудиница ва гъес беттер сверизабурал гъес-дүккүбез дандықварлышынде гъересиги бициун. Гъезул гъересиз рахас жакъаги къотун гъечо, гъес нахъа толеб бияльги, магулығи, нағанаяльги буқлараб лъалкіғи къотызы гъечо магулығи Дажал вахъине гъасалда. Гъезул ахирисевги гъесдаго қадағ чөзеги вуғо. Аллагы ақбар!

Тладеги Аллагъас Къуръаналда абулеб буғо: «Ле гъал иман лъурал ғладамал! Нужехъ вачаны кинав вугониги пасикъав чи, қо хабарғи босун, нужеща гъесул хабаралде мұгъчай въабуге, цеха-рехон, баян талааб гъабун, гъеб уяб буқин лъан хадуб гурони, гъайбігі гъечеб къавмалъе хлақъытато лъачалы гъабураб ишалдальун нужедасан заралғи ккун, қинги нужно гъелдальун пашмандылдаге ккечлого руқынене».

Аллагъас қо чиясиги абуна: «Щив чи вугониги бусурман-чиясул бояғы-мал гъереси-гъедиялдальун жиндиғо талааб гъабун, гъев чияса Аллагъ дандықвала қим бахъаралын» (Бухари, Мұслим).

Аллагъас қунағи дагъа-макаб жо сабабльун күділ-күдиял балагъал тладе қалеб хасиятталдаса.

Гъереси бицине бегъулел нұхалго гъечища?

Руғо. Бегъулел, рос-лъади рекъезаризе, ракл хварал гъудул-гъалмагъельияльтул рекъел гъабисе, питна-қалалда ругел қадығи маслихлаталде рачине ва гъединго рахаса тушман гүккизе.

Аллагъас қо рақыцада гъареги ниль киналго мұнапикъазасул хасияттасаса. Амин.

НИЛЬЕР ГАЛИМЗАБИ

Жинди хлакъальул бицуңелъул Moхloса. Дамаданил царапалда сверху кидаго цо балъгольи буқунаан, ва гъесул гъумуряльул гъемераб биччулареб баки хутулаан. Киглан цех-рех гъабизе лъугъаниги гъеб бицуңеб я хлалти, я цоги тарихчиги кколароан. Нильер заманауль бугеб гъузру буго диниял галимзабазда асклоре ун дунялиял галимзабаз хлалти дандбан гъабунгутти. Гъедин буқиналь гелмуги цебе толеб гъечо. Гъаб пикруялде дун вачана Moхloса. Дамаданил тарих лъазабизе лъугъиндад. Кинниги дидаго лъараф жо бицина, гъев валияслу гъумру лъазабулезе дагъабнуги кумекги цалдолезе цоги цар рагъизеги буқине.

Moхloса Якъупил вас Дамадан (апанди) гъитинго цализе ана Гарчи (Гъуниб район) росулье галим Мухаммад Аминида (Хъазахъиласда) цeve. Гезерлан соназ гъесухъги цалун, Дамадан цоги цоги баклаздаги цалун вуго. Цадаҳъ-го гъес жинцагоги лъолел рукана дарсал.

Дамаданица тадчей гъабуна табигаталъул гелмаби лъазариялда. Гъесда камилго лъалаан астрономия, математика, химия,

Moхloса ДАМАДАН

геометрия ва гъ. ц. Цояз абулеб буго Дамаданил жиндириг мадраса буқанила гъел гелмабазде квэр къолеб. Дамаданил мутагил Куриядаса Maxладица (хв. 1734 с.) хъварал ва нильехъе щварал хлалтабаз бицуна кинаб лъай мадрасалда къолеб буқларабали. Гъесул руго гъемерал арифметикальул, геометрияльул, алгебраяльул хлалтаби. Maxладица хасал хисабалги гъарун Куриядада балеб мажгиталье берцинаб ва муҳқанаб проект бахъана.

Живо Дамаданил абуни нахъе хутун руго квадратный уравнениязул, лъабабил, ункъабилел ва щубилел степеназда решение бугел уравнениязул, пропорцияльул хисабал. Тригонометриялда гъес хордазул баклазда синусал хлалтазарулаан.

Дамаданица Дагъистаналда тибитлизабуна химиляльул гелму. Гъесул малъиялда рекъон тюцебе хлалбихъана гъаниб цоги батиял элементаздаса маҳх баццлад гъабиже, ххамал ва къехъе бельине.

Дамаданица тибитлизабуна химиляльул гелму. Гъесул малъиялда рекъон тюцебе хлалбихъана гъаниб цоги батиял элементаздаса маҳх баццлад гъабиже, ххамал ва къехъе бельине.

Гъесда лъикл лъалел рукараллъи. Дамадан кколов вуго тюцебе Дагъистаналда гъеб медициналье баки бахъараф галимги. Гъес гладамал ахъулел рукун руго тохтурзабахъе ун сахъти тлалаб гъабиялде, бица-бицарапда божун жидецаго «дара-би» гъаричо.

Гъев гъемер вуқунаан бусурбабазул бакъбаккул пачалихъазда – Сириялда, Гирақъалда, Азербайджаналда ва цогидаздаги. Галимзабаз Дамадание «энциклопедист» абураб цар къолеб буго ва Дагъистаналде бусурманаб-глараб адабият бачараразул бишун цевесевлъунги риклкунев вуго.

Дамаданица перс мацалдаса гларабалдебуссинабунацакъкиматаб медицинальул тюх «Тукъфат ал муминин» ("Муминзабазе сайгъат") абураб. Гларабалде буссинаби-ялъул мурад буқлана Дагъистаналда перс мац тибитлун буқинчоли глараб мац гадин. Гъель персазул гъваридаб культура дагъистаниязул кумекалдалъунги лъана глараб мац тибитларал баклазда. Доб тюхъги цакъ къанаглата, гладамазухъе швэзе захматаб тюх буқун вуго. Цо-ко тарихчагла абулеб буго Чулак Сурхай-ханасухъе Шемахи бахъун гъениб талавурчилъи гъабу-

лаго щвараб буқланилан гъеб. Гъес, медицина бокъулев чи вуқун, Дамаданихъе күн буго гларабалде буссинабизеги. Гъеб тюхъальул цо бутла лак мацалда хъвараби батана. Абула гъеб Сайфуллагъ-къадиясл эмен Xlyusеница гларабалдаса буссинабун бугилан, живо Сайфуллагъ-къадиясл хлалти буқинеги рес буго гъеб.

Киналго тарихчаги цольун руго Дамадан жиндири заманауль бишун лъай къудияв астроном вуқиналда. Гъесда лъикл лъалаан Насруддин Tусиисул ва Улуғъбекил хлалтаби. Дамаданица парс мацалдаса гларабалде буссинабуна

РУБРИКА БАЧУНЕБ БУГО
**Мухаммадрасул-хлажи
ГУМАРОВАС**
mr-omarov@mail.ru

фиялда гъорлъе малъулаан. Дамаданил пикру цебе тұна Ибн Сина, ал-Фарabi, Ибн Рушди гладал глараб философазул хлалтабаз.

Дамаданил лъикл гъоркъорлъаби рукана доб заманауль галимзабазулун. Къудукъа Мусалави гъеви Йеменалда Салихихъ цалана. Дамаданица абулеб буқун буго Пәдерланав Аллагъасул царал рагъараб чиясе щигл бальгояб жо буқуннарилан. Дамаданил киналбо гелму тарикъаталъул макъамаль камиллараф буқинеги рес буго. Нильецаго квэр къечольяль нахъе цуничо гутун буго гъеб. Гъумуряльул гъемерисеб мех Дамаданица Дагъистан тун къватиб банин абула. Гъев гъемер вуқунаан бусурбабазул бакъбаккул пачалихъазда – Сириялда, Гирақъалда, Азербайджаналда ва цогидаздаги. Галимзабаз Дамадание «энциклопедист» абураб цар къолеб буго ва Дагъистаналде бусурманаб-глараб адабият бачараразул бишун цевесевлъунги риклкунев вуго. Дамадан (гъесул царалда цадаҳъ «апанди» абуни рехсолеб буго) хун вуго 1721 абилеб, цогидаб баяналда рекъон 1726 абилеб сональ Азербайджаналъул Гянжа шағъар бахъизе туркал таде қланцидал. Гъеб рагъуль чваницин ватизе бегыла гъев. Дамаданил гъемерал гелмиял хлалтаби рукараллъияль нүгъли гъабула цогидал галимзабаз гъесде мугъчвай гъабияль. Жеги гъесул хлалтаби тұранго кодоре ѡшун гъечо, инашаллаг, швэзе ратила.

НИКАХI

НикахI гъабияльул баракат

Сиражудин ГАЛИЕВ,
Къурамухаммад-хлажисул царалда бугеб
мадрасаилюл myrlam

НикахI гъаби аварагасул суннат тубай буго, гъелда жанир дунял-ахираталъул пайдабиги руго. НикахIалде гъесизарулаго Аллагъас. Къуръаналда абулеб буго (магъна): «**«Нужеца гъель руччаби гъукъуге росасе иналдаса»**, – абуни.

Абулеб буго Аллагъас. Къуръаналда рехсарал аварагаз-базасан цонигъял руқинчилан хъизан гъабурал гурого. Писа аварагаси ракъалде рещтун хадуса чужу ячине ийго лъимерги гъабизе буго. Хъизан гъабиялдашун жамғияталье пайдабуқинчебани, Аллагъас ва аварагазбаз гъелде гъедиглан цакъ гъесизарилароан бусурбаби.

Аварагас абуна: «**«НикахI гъаби – гъеб дир суннаталдасан буго, щив чи вугониги дир суннаталдаса вуссун, гъев чи дидаса вуссараш чи вуго»**», – ян. Цоги хладисалда буго: «**«НикахI буго дир суннат, щив чи вугониги дир суннат бокъун, гъев чи дир суннаталда нахъвильялъян абе»**». Нильецаго гъесул суннат ккуларын руқине ригын гъабизе лъиклаб буго, хъихизе кілароян абуни тезеги бегула.

Хирияс абулеб буго: «**«Щив чи вугониги жинца никахI тун, хъизан хъихъиялдаса ва мискинлъиялдаса хінкъун, гъев чи дидаса гуро»**», – ян.

Халгъабе, бусурбаби, ригын гъабиялде Аврагас къолеб квэральул. Ибн Глабасица абулеб буго: «Чиасул гибадат ка-

милъуларочуужуячинеглан, чиасулшагъватаздасан ракл баццладуло чужу ячинадальун гурого, ракл шагъватаздаса баццладуло гурого гибадати камилъуларельул», – абуни. Ибн Magludiциаги абуна: «Дир гъумурялдасан 10 къо гурого хутун гъечлониги, дие бокъила чужу ячине, чужу ги ячинчо Аллагъагун дандчывазелган». Myglaz-asxlabasул кигло чужу хванила унтуца, гъевги унтун вуқланила, гъеб хлалда вугониги, гъес абулеб буқлана жинде чужу ячеян, жинде бокъун гъеччин Аллагъагун дандчывазе чужу гъечо.

Гъал асараздасан биччулла, шагъват къинаби-зе туребги, ригынанда жаниб хиралы бугебаты. Asxlababазазул цоян вуқлана Аврагас дун мискинав чи вуго, дир щубиги жо гъечо, дихъан дие хулуухъе гъабун бажаруларо, дица чужу ячини», – абуни. Нахъеги тақраралдана гъебо суалги гъебо жаваби. Цинги асхлабас пикру гъабуна Rasaудаса циклкун лъалин дун Аллагъасде. Глар гъавуле жо. Хардуби Аврагас гъикъидал, асхлабас абуна: «Яче дие чужу», – ян. Аврагас гъесда абуна: «**«Мун а пуланазухъе ва нужер гъолохъанай яс дие къеян абе»**». Дица бицина Аврагасда дир боци гъечебели, амма Аврагас асхлабабазда абуна: «**«Нужерго вацасе боци-мал бакъаре»**», – ян. Дун ана ясалыу чаглазухъе, гъель разильана. Аврагас гъесда абуна: «**«Гъанже бер-тин (шарғияб) гъабе»**», – ян. Аврагас ригын гъабияльул суал гъемер тақрар гъабиялдаса никахI гъаби хириял иш буқин биччулеб буго. Жеги хлужаби руго шаригълаталь ниш никахIалде

гъесизаруле. Дунялалда гъельул пайдабаз-дасан ккода бишун захмтаб шағват гъельдальун къинаби.

Халгъабе, бусурбаби, жакъасеб къояльул гъолохъаби, саунабазде-ги хъвадун, гъеб 5-10 минуталъул шағваталье гъоло зинаялъул хлакъике ккобе күц.

Басал рукла, ясал рукла, гъель нильер наслаби гуриш ккобе? Бегылариш эбел-инсуза лъималазе ккобе тарбия жиндири заманауда къезе. Яс хъами, зинаялде ин тарбия къунгтияльул хасил ккобириш? Пуралго вас-яс ригынаде руссиаризе тадаб буго эбел-инсуда. Лъимал цалун рахъине ккобе руқуна умумул, амма лъимал цава-напсада хадур лъугъун руқуна, цинги рачуна дибирзабазухъе, жиндири ясалы-ул, власасул магъари бухъун бугилан, гъаруле чагыл руғин, ригынаде унел гъечин абуни. Инишца ясал ригынаде, бокъухе руқине ресги буқлаго, батлалы гъечо власазулги, гъебо хлал буго.

Чанг гъолохъанав бас вуго ригь арай гъаданалда цадаҳъ гъумурги гъабун, гъей йокъияль гуро, магъишатги гъабичо гукине рести вуссине минаги буқинчал, гъелдаса хадуби бокъухе хъвадизе. Пикру гъабе, бусурбаби, гъаб буго жиндири заманауль эбел-инсуза лъимал ригынаде пергунгутияльул балаг. Ясал, бечевд чи вачинеглан течо, мискинчи вачланги, хехго росасе къезе ккобе. Инсу рекъон буқунаро дир яс ячеин абуни гъолохъабазда гъабире, амма гъесие ва гъединго тухумальго рогъолъун буқун гъей зина-хатаяльул ккани. Аллагъас ригынае талихI бугел къеги лъимал ва эбел-инсуеги тавғиқ къеги шарғалда рекъон лъималазе тарбия къезе. Амин.

**АЛЛАГЬАСУЛ ﷺ РАСУЛАС ﷺ АБУНА: "НУЖЕЦА КЪУРБАНАЛЬЕ ХЪОЛЕБ ХИЙВАН КІУДИЯБ ХЪВЕ,
КЪИЯМАСЕБ КЪОЯЛЬ НУЖГИ ТІАД РЕКІУН, ГЬЕБ АЛЖАНАЛДЕ ИНЕ БУГО" (Дайлами)**

ХІАДИС

КІУДИЯБ ГІД**Суннатаб къурбаналъе
гъабизе кколеб жо**

Суннатаб къурбаналъе хайван хъурав чиясе гъеб хъураб жояльул гъан кваназе бегъула, хлатта суннатабцин буго.

Къурбаналъул гъан капурчиясе къезеги гъесда кваназабизеги хларамльула. Бечедал бусурбазда кваназабизе бегъула, амма гъел бетлергъабильун рахъинарице бегъуларо (масала, гъезие чубого къун). Бечедалин абула жидей закат къезе хларамльупел гладамазда. Сайгъат хлисбалда бечедазе къурбаналъул гъан битлизе бегъула. Къурбан хъурав чияс къурбаналъул гъан, рокъоб течного, бикъизеги суннатаб буго. Бишунго хирияб буго, баракатъе цо чанго лукъмаги кванан, хутлара мискинзабазе къезе. Гъел лукъмаги тулалдаса кваназе хирияб буго.

Аллағыасул ﷺ Расуласги ﷺ гъедин гъабуна. Тулалдаса кванаяльул хікмат абуни, алжаналда тіоцене чуғыл тұл кваналилан буго. Гъеб кваназе щвеяльул хъулалда къурбаналъулги тұл кваназе суннатаб буго. Гәелдаса хадусеб хиральи буго, гъельул цо лъабил бутла рокъоби тун, цоги лъабил бутлаляп мискинзабазе садакъа гъабизе, цоги лъабил бутла – сайгъат гъабизе. Күчлаб parғиялдан, цодагъабниги жо гъелдаса мискинзабазе flatIgoяб гъаналъул къезеги гъел бетлергъабильун рахъинарици тіада буго. Том, тұл, бақыл, хъвата, раҷчи, tlatI gлада жо къеяль глей гъабуларо. Мискинасе къолеб бутла гъесухъе рокъобе биттүн тараби golaro, «Дица мун гъалъул бетлергъанлъун гъавуна», – ян абиже ккола ("Мавғыбату зул фазли"). Цакъо дағъаб жо къунани, гъельги глей гъабуларо. Ай бащада кило яги цо килогланасебрләги жо къезе ккола. Мискинчияс, бетлергъанлъун вахъун хадуса, гъеб кваназе, бичизе, цогидасе къезе, ай жиндие бокъара жо гъеб гъаналда гъабизе бегъула. Амма капурчияса кваназабизе бегъуларо. Мискинчиясе flatIgoяб гъанал бутла къечного, къурбан хъурав чияс кинабго кванани, гъесда мискинзабазе къезеги, кваназеги, цогидаза кваназабизеги мискинчиясул ихтияр було.

Бечедав чиясе сайгъатльун битлара бетлергъанлъул гъан жиндиге кваназеги цогидаза кваназабизеги гъесул ихтияр було, амма цогидасе къун, бичун, цогидав чи гъеб гъаналъул бетлергъанлъун вахъинавизе ихтияр гъечо. Гъаб суннатаб къурбаналъе гъабизе кколебцинаб жо босана "Шархұл мағрузалдасаги", "Нигъяятул мұхітажалдасаги", "Шархұл манғажиялдасаги", "Мавғыбатул зил фазлилдасаги", "Мұкъадаматул хлазрамиялдасаги", "Мингъажул къавималдасаги".

Къурамухаммад-хлажиясул рухияб ирсалдасан

www.k-muhamad.ru

**Назру гъабун тіалъараб
къурбаналъе гъабизе кколеб жо**

Д ица гъаб хлайван къурбаналъе хъвезе назру гъабуна яги тіаде босана, – ян абуни, яги «Гъаб хлайван къурбаналъе хъвезе босараб буго», – ян абуни, яги къурбаналъе хъвезе хъихъулеб бугилан абуни, яги «Дица гъаб къурбаналъе хъвезе буго», – ян абуни, цадах «суннатаб» абураб раглиги хлалтізабичони, гъеб хлайван къурбаналъе хъвезе тіалъула.

Гъеб, къурбан хъолеб гүлж щварабго, нахъбахъичего хъвезеги ккола. Гъеб къурбаналъе тіалъараб хлайван хъураб мехаль, кинабго садакъаде мискинзабазе къезеги тіалъула. Гъелдаса щибниги жо жиндиге кваназе хларамльула, жинца хъихъизе тіада гладамазе кваназе къезеги хларамльула ("Аль-Фикъгул ислам ва адиллатуг", т. 4, гъум. 2742).

Балуғал, мискинал, касбу (xaltlun бетлербахъи) гъабизе рес бугел, гъас хъихъизе тіалъуларел лъималазе гъеб къезеги бегъула. Назру гъабураб, хъвезе тіалъараб хлайваналъе гъабизе кколебцинаб жо гъельул ургыб батараб тінчіләтеги гъабизе ккола. Къурбаналъе хъвезе назру гъабураб яги тіалъараб хлайван бетлергъабазул гәйиб гъечного гүзрүлъани яги хвани, tlarlani, билани, бикъани, гъесда щибго жо тіалъуларо, ай бетлергъанасул гәйибадалъун tlarlyn батичони.

Къурбаналъе хъвезе тіалъараб хлайван бичизе хларамльула, нағагъ бичун батани, нахъе буссинабизе ккола. Гъеб хлайван бичун хадуса босараб чияс tlarlinabun батани, гъельул бишун циклілареб багъаги хал гъабун, гларап нахъе тіалъаб гъабила, цинги гъеб гларап хебесебігі гладаб тайпаялъул ва гъельул гүмрүлъул хлайванги бичун босун, гъеб къурбаналъе хъвела. Къурбаналъе хъвезе назру гъабураб яги тіалъараб хлайван Къурбан къо тіаде щвеладе гъельул бетлергъанас хъунани, гъельул кинабго гъан садакъаде къезе тіалъула, тіадежоялье Къурбан къо тіаде щвараб мехаль гъелдаго рельъараб хлайванги бичун босун, гъеби хъун, мискинзабазе гъеби бикъизеги тіалъула ("Мұғынил мұхітаж", т. 4, гъурм. 362-364).

Назру гъабураб, тіалъараб хлайваналъул щибниги жо бечедал гладамазда кваназабизе бегъуларо, ай хларамльула. Тіада бетлергъанлъул тіалъараб хлайваналъул щибниги жо кванан, кванараб жояльул кымат мискинзабазе беңзізеги тіалъула ("Мавғыбату зил фазл"). Къурбаналъе назру гъабураб жо хъвечного хұтлани, гъельул гүлжи борчлани, гъеб хлайван бешун хъвеги мискинзабазе гъельул кинабго flatIgoяб гъан бикъизеги тіада було ("Шархұл манғажы"). Къурбаналъе бегъулареб, гәйибият хлайван къурбаналъе хъвезе назру гъабуни (ай гіяядасаги, ғелгерхлайванадасаги, варанабадасаги), гъеби Къурбан къояль хъвеги тіалъула кинабго мискинзабазе бикъизеги тіалъула. Гъельул бакъалда сахаб хлайван хъуни, гъель глей гъабуларо ("Бужайрими", т. 4, гъум. 455).

Садакъаде къезе тіалъараб жо гъеб хъураб шағыралдаса яги росулья цоги бакъалде босизеги хларамльула ("Бужайрими", т. 4, гъум. 457).

Къурбаналъе тіалъараб хлайван тіоцене гүлж щварабго, ай радалисаны хъвечлони, цинги гъеби хвани (ғидалъул как балаго хванини батталы гъечо), гъельда рельъараб цоги хлайванги бичун босун, гъеб къурбаналъе хъвезе тіалъула. Къурбаналъе назру гъабураб хлайваналде гүзру-гәйиб ккани, къурбаналъе хъвезе бегъиялдаса гъеби баҳъун ккани, бетлергъанасул гәйиб гъечного, гъебго хлайван хъун тела ("Хашиятул жамал", т. 8, гъум. 215).

Къурбаналъе назру гъабураб яги тіаде босараб хлайван гъасул такъсир гъечного цоги чияс

tlarlinabuni (хъуни, чвани), гъесда тіада буго гъеб tlarlinaburab хлайваналда рельъараб хлайван щолеб багъа бетлергъанасе къезе ва бетлергъанас, гъеб багъаяльхұхъ tlarlaraab хлайваналда рельъараб, цоги хлайванги бичун босун, гъеб къурбаналъе хъвезе ккола ("Шархұл манғажи тітүллаб").

Босулаго къурбаналъе босуле бугилан нийят гъабичони, босун хадуса нийят гъабизе ккола. Нагагъ къурбаналъе данде кколеб хлайван жиндирго батани, бичун босизе кколаро, къурбаналъе мальянланғи абуни, гъебго хъвела. Цо чияс абуни «Дица къурбан хъвезе тіаде босана яги назру гъабуна», – ян, цинги «Гъаб хлайван хъвезе буго», – ян хас гъвани, гъеб хлайван хъвеги кинабго мискинзабазе бикъизеги тіалъула.

Нагагъ гъеб хлайван tlarlani гъасул такъсиралда буғар туреб, гъес цоги хлайван босун къурбаналъе хъвезе тіалъула, щай абуни, гъеб хванини, гъесул назру хун гъечелъул. Къурбаналъе хъвезе тіалъараб хлайван tlarlani, глемер захімат бихъичілік гъеб тіадбүссинаабизеги клоуб (бажаруле) бугони, гъеб тіадбүссинаабизеги тіалъула. Гъеб тіадбүссинаабилялда бугони, гъеб хлайван хъвеги кинабго мискинзабазе бикъизеги тіалъула ("Нигъяятул мұхітаж", т. 8, гъум. 138).

Цо гіялъажо бичун босани, цинги гъеб къурбаналъеги мальянини, цинги гъельул жебесебі гәйиб (ай босиледілдегі цебе буқлараб) батани, къурбаналъе данде кколареб гъеб гіялъажо бичарасухъе нахъе буссинабизе хларамльула, гъеб, хъвеги хъун, мискинзабазе бикъизеги ккола Къурбан къояль. Къурбаналъе хъвезе назру гъабураб хлайван живго бетлергъанас tlarlinaabuni (хъуни, чвани) яги гъесул такъсиралда буғар жибго tlarlani, хвани, билани яги бикъани, гъеб хлайваналъул холеб къояль буқлараб багъаги хал гъабун, гъеб хвараб хлайваналда рельъараб цоги хлайваналъул багъаги хал гъабун, къияб жо багъаяльхұхъ швара бъыматаб хлайван босила къурбаналъе хъвезе яги гъеб багъаяльхұхъ кілго ѡшани, яги циклікун ѡшани, къурбаналъе бегъулел хлайваналғи росун, гъель хъвела.

Тіалъараб яги назру гъабураб къурбан хъолеб мехаль, нийяттеги гъабизе шартілъула (ай гъеб гъечного тұбала). Назру гъабун хадуса къурбаналъе гъаб хлайван хъвезе бугилан хас гъабуни, гъельдіе нийят шартілъуларо. Гъаб жо дица къурбаналъе мальянаны абуни, гъеб хъолаго нийят гъабизеги тіалъула.

Цо чи гъеб хъвезе вакил гъавулов вугони, вакиласухъе къолеб мехаль нийят гъабизе ккола яги вакилас хъолеб мехаль нийят гъабизе ккола. Цо чи къурбан хъвезе вакил гъавулов вугони, хъолаго дуца нийят гъабеян гъесдегі тіамун тезеги бегъула. ("Аль-Фикъгул исламийу ва адиллатуг", т. 4, гъум. 2739).

**КИНАЛНИГИ КВЕШЛЬАБИГИ МУНАГЬАЛГИ ЦО РОКЪОР ЖАНИР РАКИАРУН РУГО,
ГЬЕБ РУКЪАЛЬУЛ КІУЛЛЪУНГИ ГЪАБУНА ЖА ГЪЕКЪЕЙ**

ХИДИС

КІУДИЯБ ГІД

Къурамухаммад-хәжиясул рухияб ирсалдасан

www.k-muhamad.ru

Цогидасдаса къурбан хъвеялъул хұкуму

Цогидасул изну гъечного, гъесдаса къурбан хъвеялъул бегъуларо. Жинцаго къурбаналъе бихъизабураб (ай талъараб) хәйван цогидасдаса гъесул изну гъечного хъуни, жинца хърасдаса, ай жиндасаго хъураблъун буқуна.

Цияс живго хвелалде жиндаса къурбан хъвеян вассият гъабун бугони, гъесдаса къурбан хъвезе бегъула. Амма гъесдаса хъураб къурбан кинабго мискинзабазе бикъизе ккода. Гельул гъаналдаса жинца хърасгы гъес хъихызе ккодел рукъальул ағльуялъги щибниги жо кваназе бегъуларо. Баталъи гъечо гъеб хъвезе жинде вассият гъабурав чи хварасул ирсилав ватанини, цогидав ватанини - киназего цо хұкуму буго. Гъединго баталъи гъечо къурбаналъе хъураб жо хварасул боциялдаса хъниги, жинде вассият гъабурав яги жиндине изну къурав чиясул боциялдаса хъниги, гъеб кинабго мискинзабазе бикъизе талъула. Жинде вассият гъабурав чияс хъураб хәйван хварасул варисзабазда кваназабизе бегъула, гъель мискинзаби ругони, гъас гъель хъихызе ккоделгі ратичони.

Цояс къурбаналъе назру гъабураб жо гъесул изну гъечного батияв чияс хъунани, гъеб бегъула ва гъельул бетлергъанчияс гъеб мискинзабазе бикъизеги ккода. Балугъельчиел лъималаздаса яги глантал ҹагзадаса гъезул валияс, гъезул изну гъечного, жиндирго боциялдаса хъолеб бугони, къурбан хъвезе бегъула, гъезул боцудаса бегъуларо, щай абуни гъель изнуялъул ағлыу ккодарельул (ай балуғыл, ҹакъилап гладамал гурельул). ("Хашиятүл жамал", том. 8, гъурм. 222-223). Гъединго бусурбабазул имамас бусурбабазаса хъвезе бегъула, гъезул изну гъечони.

Лъимералдаса къурбан хъолев вали ккода гъесул эмен яги күдияв эмен, гъевги ватичони - эбел. Лъимералдаса хъураб къурбаналъул гъан гъеб лъимералдаги кваназабизе бегъула, валияги кваназе бегъула, цогидасда кваназабизеги бегъула, ай суннатаб садакъа гладин. Гъелдаса мискинчиясеги глатгояб гъаналъул бутла къезе

талъула. Амма кваначного кинабго садакъаде бикъани, лъиклаб буго ("Фатавил ҹүхүй", гъум. 319).

Хварав чияс вассият гъабун гъечони, гъесдаса къурбан хъвезе бегъуларо, къучлаб рагиялда бан. Бегъулилан абулелги руго цо-ко гъалимзаби ("Шархұл мағұр", 204гъум., "Уммұл баян", "Мавғыбатул зил фазли", "Мугънил мұхітаж", "Хламидият", "Иғланат" ва цогидалги фикъгиялъул тлахъал). Вассият гъечони, хварасдаса къурбан хъвезе бегъулилан абулел гъеб суннатаб садакъаялда борцуңеб буго, ай вассият гъабичев хварав чиясдаса суннатаб садакъа къезе бегъулеңбо гладин, къурбан хъвезеги бегъулилан абулел буго. Бухариясул шайих Мухаммад бину

Исхлакъица Аллагъасул Расуласдаса анцазарго нұхаль Къуръанги лъүгізабунила, гъедигланго къурбанги хъунилан буго ("Мугънил мұхітаж", том 4, гъум. 368). Паммаб күсалда фатва къечлониги, жиндирго нафсале гъелда гамал гъабизе бегъунгүти буқинаро. Амма, хварас вассият гъабичониги, гъесдаса хъураб къурбанги кинабго садакъаде бикъизе ккода, хъураги гъесул хъизаналъги гъелдаса щибниги кваназе бегъуларо.

Цогидазул изнуялдальун яги вассиятадальун хъураб къурбан гъеб хъурав чиясеги гъесул ағъуялъеги ҹарамаб буго. Амма изну курав чияс яги вассият гъабурав чияс абуни: «Дица дуе къурбан хъвезе изну куна яги вассият гъабуна дуеги дур хъизаналъеги кваназе бегъиялъул шартын», – абуни, гъебмехалъ гъез, паризаяб къадар глатгояб гъанал цо мискинчиясеги күн, хуттараб кваназе бегъула. Ай изну къолев чиясул шарталда рекъон гъабизе ккода гъабулен жо къурбаналъе. Жиндаса хъураб къурбаналъул кириялъуль хварав чи глахъал гъавуни, хварасеги гельул мунпаглат щола. Киглан бокъаниги гладамал (бусурбаби) кириялъуль глахъал гъаризеги гъесие ихтияр буго.

Къурбаналъе хъвезе бишун хирияб хәйваназул баян

Къурбаналъе хъвезе бишун хирияб хәйван варани буго, цинги – ҹелерхәйван, цинги – квасул гияльжако, цинги – ҹүцелжо буго, цинги вараниялъул анкыил бутлаялда, цинги ҹелерхәйваналъул анкыил бутлаялда глахъаллъи гъаби хирияб буго. Вараниялъул яги ҹелерхәйваналъул анкыил бутлаялда глахъаллъиялдаса цо гияльжако хъвезе хирияб буго. Цо варани яги ҹелерхәйван хъвеялдаса анкыло гияльжако хъвезе хирияб буго. Анкыло квасул жо анкыло ҹүцелжоялдаса хирияб буго. Къералъул раҳъаль абуни, бишун хирияб хъахъаб къералъул, цинги – тәгъилаб, цинги – хурул къералъул, цинги – бағлараб, глемер тәдә кланцара б хәйваналдаса, ҹуяб, тинчи гъабичеб хирияб буго.

Къарияб ҹалакъалдаса хирияб буго. Цо къарияб күй чамалиго ҹалакъаб күялдаса хирияб буго. Масала, гияльжоялъул бишун хирияб буго хъахъаб, къарияб, берцина, лъльурдул ҹалыяб күй. ("Аль-мангъажул къавим", "Мавғыбату зуль фазл", т.4, гъ. 682-684).

Багъа хирияб хәйван гъебго тайпаялъул чамалиго багъа учузаб хәйваналдаса хирияб буго. Масала, азарго гъурщиде щвараб цо күй азарго гъурщиде щолеб лъабо күялдаса хирияб буго. ("Мугънил мұхітаж", т. 4, гъ. 360).

Кун нийдаса гъабун гъечони, вакил гъавулаго нийдаса гъаби. Масала, гъес абила: «**Дица нийдаса гъаб жо къурбаналъе хъвезе**», – ян абуни, цинги абила: «**Дица мунги вакил гъавун гъаб жо къурбаналъе хъвезе**», – ян абуни. Нийдаса гъаби вакиласде тәмүн тезеги бегъула. Ай «**Гъаб жо дидаса къурбаналъе хъвезе нийдаса гъабе**», – ян абиши гъебе.

Цинги вакилас, хъвезе байбихъулаго, нийдаса гъаби пуланасдаса гъаб жо къурбаналъе хъолеб бугилан. Къурбан хъолев чияс хас гъабун «**Дица мун вакил гъавун**», – ян абиши шарты гъечо, «**Дица гъаб жо къурбаналъе хъве** яги дуе изну буго къурбан хъвезе», – ян абуни, гъеби гъола. Вакилас «**Дица вакиллүк къабул гъавун**», – ян абиши гъеби шарты гъечо шағиғияб мазғабалда. Ханафияб мазғабалда вакилас вакиллүк къабул гъаби шарты буго, гъеб хъвеяен абуни.

Пемераз ҹехола къурбаналъе хъолеб жоялъе ҹадахъ-глакъильчиеги нийдаса гъабизе бегъулишан. Рамалияс абулеб буго бегъулилан ("Бугъятул мустаршидини", гъум. 422). Амма Ибнү Ҳажарас гъедин гъабизе бегъулилан абуни буго.

Гъединлъидал рес бугелдаса хадуб къурбан – батла, ҹакъык – батла хъуни, лъиклаб буго. Рес батичони, кияльгө нийдаса гъабун, цо жо хъвела.

Гъабадаталъе нийдаса гъабалъула. Нийдаса гъаби батла бахъула къурбаналъе хъураб хәйван кваназе хъураб хәйваналдаса. Къурбан хъолеб мехалъ нийдаса гъабизе ккода. Масала, «**Дица нийдаса гъабун гъаб жо суннатаб къурбаналъе хъвезе Аллагъасе ҹоло**», – абуни. Нийдаса гъабиги хъвезе байбихъиги ҹадахъ ккозабила. «**Бисмилла ҹол**» бахъиги хадур ҹалулел дүглабиги нийдаса гъаби цере ҹазарила. Къурбаналъе хъвезе жо рехъадаса батла гъабулаго яги цоясдаса къурбаналъе хъвезе жо хас гъабулаго нийдаса гъабуни, хъолеб мехалъ нийдаса гъабизе ккодар.

Масала, «**Дица нийдаса гъабун гъаб жо хәйван суннатаб къурбаналъе хъвезе**», – ян абуни, гъеб хәйван батла гъабуни, гъеб хъолаго ҹиабизеги нийдаса гъабизе ккодар. Амма гъабуни, лъиклаб буго. Гъаб жо дица къурбаналъе назру гъабунилан абуни, гъеб хъолаго нийдаса гъабизеги ккодар. Жив бетлергъанал ҹиязда гъоркъоса цо ҹияльжоялде ҹилищги битүн, «**Гъаб жо дица суннатаб къурбаналъе малъана**», – ян абулар ҹоларо, хъолелтүл тәдәгели нийдаса гъабизеги ккода: «**Дица нийдаса гъабун гъаб жо суннатаб къурбаналъе хъвезе**», – ян абуни.

Ай батла гъабулаго, яги батла гъабурабго, яги хъолеб мехалъ нийдаса гъабизе ккода, ишара гъабун тарағ ҹоларо.

Гъеб цебекхун нийдаса гъабураб жо хъвезе ҹоги чи вакил гъавулаго, ҹиабизеги къурбан хъвезеяни абуни нийдаса гъабизе ккодар, «**Дица мун гъаб жо къурбаналъе хъвезе вакил гъавун**», – ян абуни ҹола. Цебек-

КІУДИЯБ ГІИД

НУЖЕР КАГЪТАЛ

Анкъгоясдаса хъолеб къурбаналъул хұкуму

**Гіялъажо къурбаналъе хъолеб бугони, цоясдаса
түррони гъеб хъоларо. Члерлерхайваналги варанабиги
анкъго чиясдаса хъвезе бегъула.**

Къурбаналъе хъолеб члерлерхайван кіиго сонги тұубан лъабилледеҳун араб яғи гъелдаса ңиқілкүн сонал рак-раб буқине ккода. Варанаби абуни, шуғо сонғы тұубан, тәдехун арал руқине ккода. Къурбаналъе хъвезе бегъулеги бегъуларелги хәйфанауз сипатал церехун рехсаны.

Цо чиас, масала, ңујуялдаса къурбаналъе хъвезелүн нийяталда члерлерхайваналъуланкылбутлабосани, гъелдасаги ңогидаздасаги нийятаги гъабун, гъеб къурбаналъе баттиял чиас хъуниги, къурбаналъе хъураблъун риқкұна. Анкъасто члерлерхайван яғи варани къурбаналъе хъолаго нийят гъабизеги бегъула. Масала, анкъаво чиас даранғи гъабун, члерлерхайван яғи варани бичун босила, цинги гъеб хъолелъул щивас нийят гъабила: «Дица нийят гъабуна гъаб жо къурбаналъе хъвезе», – абуни. Цинги цояв гъеб хъвеги виччала, гъель анкъадасаго гъечлониги яғи анкъасто абила: «Нижека мун вакил гъавуна, нижедаса нийятаги гъабун, гъеб жо къурбаналъе хъвезе», – абуни. Вакиласи, гъездаса нийятаги гъабун, хъвела. Анкъгоясдаса хъолеб хәйван къурбаналъул нийяталда хъун бугони, хъолеб гүлжаль хас гъабун щивасдаса нийят гъаби шарті гъечо. Хъвеги хъун, щивасул бутла батла гъабулеб меҳаль, нийят гъабуниги гъла. Масала, «Гъаб дир бутла дица суннатаб къурбаналъе бихъизабуна», – яну абуни. Къурбаналъе хъвеге назр гъабура бихъизабуна хъолаго, нийят гъабичного хъуниги, бегъула. Къурбаналъул ғоло түреп хъураб хәйваналъул анкыл бутла бичун босулаго, гъаб бутла къурбаналъе абуни босани, гъеб къурбаналъун چоларо. Қо-қо ҹарлаз абулеб буго, анкъгоясдаса хъолеб хәйван анкъго гіялъажоялт багъаяб гъечлони, гъеб къурбаналъе бегъуларилан. Гъеби битүн гъечо. Анкъго гіялъажоялдаса багъа дагъаб бүгеби члерлерхайван, кіиго сон тұубан бугелдаса хадуб, къурбаналъе хъвеге бегъула. Анкъгоясдаса хъураб члерлерхайваналъул (яғи вараниялъул) гъеб хъун хадуса анкъгоязда гъоркъоб бикъилде, киназулго изнүялдальун, гъельул ғлатғояб гъаналъул шо бутлаги къун, мискинчи бетлергъанльун ви-хъизавуни, киназдасаго къураблъун ҷола. Гъай-гъай, анкъасто къунани, лъниклаб буқина.

Анкъастаго гъоркъоб бикъилде цебе члерлерхайваналъул ғлатғояб гъанал бутла мискинчиясе къун батичлони, бикъун хадуса анкъазулго щивас жиндине швара рапаялдаса мискинчиясе ккодел бутла къезе ккода. Анкъастасаго хъолеб хәйваналъул цояз – паризаяб, цояз – суннатаб къурбан хъвегеин абуни нийят гъабуниги бегъула. «Паризаяб» – абуни нийят гъабурас жиндине швара рапай ғлатғояб гъанал кинабо мискинзабазе къела, «суннатаб» – абуни нийят гъабурас цо гъанал бутла къезе тәлада буго, хұттаралъе гіялъажоялт гъабулеб жо гъабизе бегъула. Члерлерхайван (варани) хъолаго, цояз – къурбаналъе, цояз – гіцілго гъан буқинеяны хъуни, гъеби бегъула. Хъолеб меҳаль щивас нийят гъабизеги шарті гъечо, гіцілго къурбаналъе абуни хъвела, цинги цояз батла гъабулаго, гъаб дидаса суннатаб, яғи паризаяб, яғи ңогидасда са къурбаналъе малъанилан абила, ңогидаса кваназе гъан бихъизабуда босила.

Кіиго чиясул ғлахъалаб цо члерлерхайван бугони, цояс гъеб къурбаналъе хъвеги бокъани, ңогидаса нахъе тезе бокъани, гъеб къурбаналъеги хъун, кіабилесе жиндине ккодел бутаялъул багъа къела. Гъаб суалалъул ғлемерисеб жо «Аль-фатавил ҹуҳиялдаса» босараб буго (ѓурм. 318-320).

Члерлерхайван (варани) хъолел анкъгоязда гъоркъов цояв капурчи вугони, гъанае ғоло ғлахъалъы гъабулар, гъеби бегъула. Анкъгоясдаса къурбан хъун хадуса, бутлабиги гъарун, гъеб гъезда гъоркъоб бикъила. Бишунго мухіканаб буго, ңазеги ҹан, бащад гъабун бикъани.

Аллагъас ҹисан вижана ви жана инсанасе къаригүнебинаб жоги. Дунялалдаги ахираталдаги гъев витүн ккеялье сабаблұнгуни буқине, гъев дунялалда ғлакъуба-къвариляйлдасаги кинабниги квшабинаб жоялдасаги ңунулеб, кинабниги лъиклаб жоялде инсанги вачунеб нұхги бихъизабуна Аллагъас ҹисан нильеда.

Къуръан ккода дунялалдаги ахираталдаги инсан витүн ккеялье гъес ҳалтізабизе ккодел инсанасу үстөв. Гъеб үстөвала рекъон инсан ҳалтічини, дунялалдаги ахираталдаги гъев мекъса ккода.

Халғабизин ниль гъеб үстөвала рекъон ҳалтізебул руғищали. Ҳасго гъаб заманалда гъеб Къуръаналъул ҳалтізебул рекъон нильеда бихъизабура жо ғлаксалда гъабулеб буго нильеца. Гъеб ғлаксалда нильеца ҳалтізабияль кинабго къварильтиги балагыги нильеда тәд басандулеғи буго.

Мисалалье, жакъа ниль ургұдел руғо лъималазе ригын гъабизе. Амма нильеца ҹехолеб гъечо Къуръаналъул нух, ҹехолеб буго кинабго кваччикъеги бачун бугеб шайтанаул нух, жинда ҹарғи ғладатилан кинацаго толеб. Гъель ғладатазы шайтанаул нухазги ниль кире рачунел руғел?

Тоңебе, яс гъариже унағо ниль балагъулел гъечо шарғалъул нұхде. Гъельул ғарғы ҹварабго гъеб ғарғы чуризе байбихъуел буго гъекъолди-ялдальун. Гъельда рельпүн үна хадусел ишалги. Бертиң гъабиялде ирга ҹвараб мехалда ҳалківараб күцалда гъыкъула ғладатал. Рес буқла, буқунге, заказ гъабула банкеттый зал, ҳалула берталы ҳалківараб ғладамал, күчілдүл ахізіз артистал, цебе лъола ғарақы, бихъиналиги ручабиги журан квандықъола, хадуб бахшаразеги тола дагъа-дагъаб жо настроение бахинеян. Гъель рес-лъадиялда гъоркъоб лъуттарлаб лъимер кинаб күнбене гъельул ҳасилалда? Кин буғониги лъимер гъабун хадубиги гъеб лъимер гъабиги чурула гъебго ғарақияль. Гъедин тадбиразда лъуттарлаб гъель лъимал әбел-инсудеҳун, ҹахліяздархун адаб тарал, би-цинеб жоялъух ғленеккүларел лъутгүнел руғо.

Инсан ккода бишун хира гъавун Аллагъас ҹисан вижарав, баңылабад жавғар-яқыт ғладаб жо. Нильеңайин абуни гъабилдеги лъимер, әбелалъул үргибілік жаңасаб ғарақылы жубазабун, хвезабулеб буго. Гъедин ғлемерисел лъимал иман гъечел, квешілдір көрдесе росарал лъутгүнел руғо. Гъеб нильдер хадусеб наслу нильеңада хәйфанауз сипатал жоғында шарті гъечо. Аллагъас ҹисан бихъизабура нұхда ниль хъвадунгүтіяль буго кинабго балагъ.

Нильерго боңы-мал заралиб нұхда хvezабичного, исламаль бихъизабура къагыдаляй мавлид гъабун ригын гъабуни, нильдер рокъоб баракат буқина. Гъаб заманалда ригын гъаризе рагын руғо шарғылай ҳалалда квана-гъеве зе реғи буғел, мавлидиги

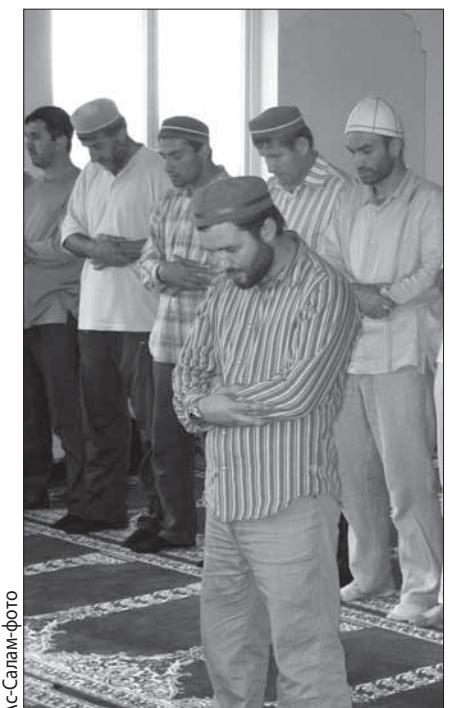
Балагъазе дару – шарғалъул нұх кквей

ахұлел исламалъул кафеял. Гъединаб ҳалалада гъабура биғиңнги, гъельул ҳасилалдагы ғаруараллымалғи иман бугел, ғлакълу камилал, ғлодорал руқинариш?

Цоги балагье нильерго лъималазухъ. Нильеца лъимал къолел руғо ҹализиғе институтаңде. Гъель ҹализиғи ккода лъайги къваригұна. Гъеб ҹалиги, лъайги, ғлакълу жиндер хъизан хъихъизе къваригұна бихъиназе. Кинаб ҹали гъез гъабулеб васалги ясалғи цо партаялда нахъа ғлодор чун руғеб меҳаль? «Переходный возраст» абулеб заманалда лъималазда биңнеб жоги биччұларо, гъезул рекіліп батыл-батыл пикрабиги рукұна, гъельдаса гъель ңунизе нильеда тәдаб буго. Шай бегъулареб ҹалул идарабаз васалги ясалғи patla-patla гъарун класал ғұцизде, гъельдасан гъезул лъайги борхизе бегъула.

Гъанже заманалда цоги гъадинаш жо буго. Эбел-инсуза, васал къватлаздаги тун, ясал ҹализарула, ҹалун хадуб гъей ясалы ҳалтізиги балагъула. Къватлазда ҳұттарлар васаз байбихъула ҹебеккараб гъабизе, квшашбинаб жоялде руғунлъизе, мекъаб нұхдасан ине. Васалги ҹализириз ккода. Масала, юристалтүн шай ясал ҹализе ккодел, милициялда ясал шай ҳалтізиге ккодел? Гъедин бихъиназул посталғи ккун хъулухъалда руғеб меҳаль, руччабазе бокъула россабазе команда гъабизе. Жиндана тәдаб ҳалтізиги жаваб къезе ккодел кинабго жоги жиндиҳъа бахъизе росасе бокъичного ккодел буго гъезда гъоркъоб питнаги рокъоб ғракбакъайғи, гъединал ғиллабазе ғоло ғлемерал рес-лъади раталъулел руғо, лъималғи бесдаллъулел руғо. Тәдегінан Аллагъас бихъиназдаги руччабаздаги гъоркъоб хъулухъ би-къун буго. Жиде-жидер хъулухъалда рекъон къун буго ғлакъу-лъайғи. Гъанже заманалда ясал ритуала шағын-разде ҹализяян абуни. Эбел-инсул бер-балағылы гъечного жидеого бокъула хъадисе реғи ѡзала. Гъедин тарал ясал жидер гъумру цадах ғламизе ккодел росасе къезе ккодел рокъын гъайбатлығи күлеб буғо иманғи яхғы гъечел къватлупазе. Гъединал къватлупазе къураб рокъын гъайбатлығи нахъбуссунаро. Гъанже жиндер гъумру цадах ғламизе реғи ѡзала жо гъельдүх ҳұттарлаб гъечо, гъезда гъоркъоб шығы гъүинлиғи буғунбен гъечо. Гъеб буқина гъель рес-лъади цоңаздаса раталъияль ғиллалъун.

Иман бугел ручаби руғо Аллагъас ҹисан бихъиназе къураб ғлудияб нигімат. Гъель нильеца ңунизиги ккода, адаб гъабизеги ккода, гъезие ғлакъуба къезеги бегъуларо, инжит гъаризеги бегъуларо. Шарғалъул бихъизабура

Ассалам-фото

нұхда хъвадунгүтіяль ккодел буғо хъизамазда гъоркъоб къалғи росләді раталығы.

Полохъанаб заманалда шығында жоғында ғлудиял къевиңнеги, гъеб жоялда гъумруғи унеб буғо, гъельда холелғи руғо. Гъединнілдіділ нильеца қівар къезе ккода лъимал ғлудиял ғледалдеги гъель битілареб нұхде ккезаризе, гъезда лъиклаб-квшашбиги мальзізе, гъезул тәлабиги гъабизе. Гъель нильер лъималазе тарбия къейғи, гъель битілареб нұхде ккезариги, гъель Къуръаналъул нұхда куцайғи, гъеби Аллагъасда ҹисебе нильер гибадат ккода. Гъель гъедин ғабулеб гъечлони, гъеб нильер ғлудиял ғлалатығи ккода, Аллагъас ҹисан бихъизабура нұхда хъвадунгүтіяль ккода, нахъа нильеңеғі газабалъеги батыл буғундада нильеңеғі қъарылғылы буғунлаб ғламалғи ккода. Аллагъасул ҹисан бихъизабура къевиңнеги, ғлакъылалдагы ғламалғи ккода. Аллагъасул ҹисан бихъизабура къевиңнеги, ғлакъылалдагы ғламалғи ккода. Аллагъасул ҹисан бихъизабура къевиңнеги, ғлакъылалдагы ғламалғи ккода.

**НУЖЕХЪА МУНАГЬАЛ ККОЛАРЕЛ РУКИАРАЛАНИ,
ДУН ХИНКЬИЛААН НУЖЕХЪА ГЬЕЛДАСАГИ КІУДИЯБ МУНАГЬ - ГУЖБУ ККЕЯЛДАСА**

ХІАДІС

РАКІАЛЬҮЛ МУНАГЬ

Гүжбу (живго жиндаго берцин вихъи, жиндасаго разиль)

Хәбіб ХІАЖИГІАЛИЕВ

Аварагас Мака шагъарги кверде босун, циклунисел гарабалги къокъаби күн бусурманлызы байбихъидал, мадугалихъо букараб гарабазул киго тухумаль – Гавазиназги Сакыфазги глақълу дандбана. Ганже бусурбазул нильеде ирга шун бугин, гъель цере ккезе риччачылого нильго гъезде тәде кланцілини абураб пикруялда, мушриказ ункъазарго рагъухан хладурана рагъ гъабизе. Гъеб хабар рагун Аварагас бақларапод бодуль 12 азарго чи вукдана. Цебеккүн букинчылб гладаб күдияб аскаралдаса чуихъун, къуваталда ракчун бодуль хабар бақкун букина (гъеб хабаралы Авараг пашман гъавунги вукдана) нильедаса щив гъанже бергъунев абуни. Хунайн абураб бақланда тушманасул гъоркъчел гъабун букараб гъитинабо къокъаяль тохлъукъего гъужум гъабидал, додиглан күдияб бусурбазул бо, ахиралда гъеб рагъуль бергъаниги, авалалда лъикіто риха-хочун, кланцизе бақыл гъель нахъе къана, гиціг Авараги гъесда сверху дагъалго асхабзабиги хутпизеган.

Гъельда тласан Тладерланав Аллагъас гъадинааб магнайыл аят реєтінан: «**Дуде ракланде щва, Авараг, Хунайнайыл къо, нуж (бусурбаби) нужеро гемерліяль чуихъизарураб мөх, цинги нуже гъеб гемерліяль тушман нахъчівазе щиңнігі пайдахайыры гъабичо**». Ай жидерго гемерліялданын чуихъидал гъель жалго-жидедеги тәмүн тана Аллагъас, күмек гъабичылого, гъелдалын гъель рихизеги риххана.

Гүжбу Күръаналдаги хадисздаги кутакалда какун буго. Аварагас абуна: «**Лъабго жо буго, жинца инсан ғвалеб: жив жинди мұтылғаб баҳилліғи, жив жинда нахъвилъяраб гъава-шагъваты (черхалъе роқыулен жалғи), чи жиндалынго чуихъиги, жиндиро пикру битіраблын бихъиги**». Гъаниб нильеда бихъубе буго Аварагас инсан гъалаг гъавулел, хвезавулел жалазда гъорль живго жиндаго лъикъалын ккей, жиндасаго разильыги риккүн букин. Жиндаго турхулев, глақълу бугев чиясе гъеб геларищ.

Абу Сарлабат абуравасхабас гъаб нильдерумматалыул бусурбазе ккезе бүгелъулги букине бугеб ахиралыулги бицунағи Аварагас абуна: «**Дуда бихъяраб мөхаль, ле Абу Сарлабат, ғивав чи жиндиро пикруялданын чуихъулев, дуца дудаго тәдчілей гъабун дуего ғамал тъабе**», – илан. Жидербо берцин бихъун, жидедасаго разильын ругел гъез дуца бицараб хлакъаб жо къабул гъабиларо, гъединльидал мун дудеги вуссун вуклайлан абураб магна.

Ибну Масғұд асхабас абуна: «**Инсан ғладада хвей киго жоялъуль буго: Аллагъасул ғашиматалдаса хыл къотиялъулъиги, чиясда живго берцин вихъиялъулъиги**», – ян. Гъаб кийябго цоцазда хурхинабуна гъес, шайгурельул, дунялалыулги ахираталыулги батлалын гъечілого талихъ чиясе щоларо яхыл бахъун хлантун, талаб гъабун турого. Рахиматалдаса хыл къотларав чийин абуни, гъес ахират талаб гъабуларо гъесул хыл къотлун бүгелъул.

Живго жиндасаго разияв чиясулин абуни, ракчун букина жинди талихъ щун букиналда, гъель гъес щибоги талаб гъабуларо. Гъединльидал ғлададаги хола гъев кийягво.

Кутакалда гибадат гемерав табигинав Габдуллағыл

Мұттирифа абуни буго: «Сордо инеглан къижунги вукун, радал гъабичеб гибадаталда пашманлын вахъине бокъила дие, сордо инеглан гибадатги гъабун, радал дидасаго разильын вукиналдаса», – абуни.

Хирияв Аварагас цойги абуна: «**Нужехъа мунағыл кколарел рукіаралані, дун хинкъиляан нужехъа гъелдасаги күдияб мунағы - гүжбу ккеялдаса**», – ян. Гъеб кицүлгө тақрар гъабуна Тлагъаяс. Аварагас гүжбу ғогидал мунагъаздаса күдияблын гъабуна. Күдияблын гъеб букинги буго живго лъикъав чийилан ккараб чи тавбу гъабизе гиедегүнгүтіяль, ғогидал мунагъазул глақсалда.

Гъединго гүжбуяль лагъ Аллагъасде мұғыт рехиялде вачуна, ғоги ккараб мунагъальин абуни лагъ Аллагъасде вуссинавула. Живго лъикъав чийилан инсанасда ккараб мөхаль, гъесул ғамал күодольыла, тохлъукъего ккараб ғоги мунагъаль абуни, инсанасуль жиндирго зағиплілін, хели бижизабун, Аллагъасде хлажалын лъа-

забула. Гъелин абуни инсанасул бищун лъикъал сипатал руге. Гъеб хадисаль гъединго бичічизабулеб буго лъячылого ккараб мунагъаль инсан Аллагъасдаса риккілайызындаребель, гъельул глақсалда, тавбу гъабиялданын гъель инсан Аллагъасулгун хүрхен ккеялде вачуна. Гъев риккілад гъавула гиціг мунагъазда дамлышын, ғамал күодольын ва Аллагъасде мұғыт рехиял. Гъедин батани, мунагъ гъаби – күдияб зарал бугеб жоғо гъечілеб къагыда бутин ракланде ккезе бетъиларо, кко-лебги батиларо. Шайгурельул, мунагъ ккеялдаги мунагъ гъабиялдаги гъоркъоб гезеглан күдияб батлалын бүгелъул. Бокъун мунагъ гъаби буго чуихъиялдасанғи, ғамал күодольында санғи, лъавукъиялдасанғи бачунаеб жо. Гъединльидал доб хадисалда абулелги тохлъукъе ккараб мунагъаль.

Аллагъас абулеб буго (магна): «**Ле иман лъурал ғладамал, нужеро садакъаяль кири хвезабуге бадибчівай гъабиялданын**», – абуни. Бадибчівай гъабизе чи тәмүн жинцін гъабурағ ғамал, садакъа күодольын бихъияль, ғамал күодольын бихъи – гъеб гүжбу ккола. Ғамалазул кири хвезабулеб жоги ахирги гүжбу кканы.

Пүжбүялданын щолел балагъалыгі заралалғи гемер руге. Гъель инсан живго жиндаго күодольын вихъун,

ғамал күодольялде вачуна. Ғамал күодольни кутакалда хинкъи бүгеб жо буго.

Аварагас абуна: «**Алжаналде лъугъунаро жиндир рекеель мискъалу зарра ғанасеб чуихъи бугевчи**», – ян. Алжаналде инсан виччалареб жолъун лъугъана гъеб. Шайгурельул гъель гъев мұмынзабазул киналиги табигатаздаса чуихъуелъул. Гъелтабигаталғаналын нүцбі ккола. Ғамал күодольялды тәдерланылдын күодольялды гъель нүцбі рахала. Ғамалкодода кюларо жиндиго букине бокъулеб жо чияғи букине бокъизе. Кюларо гладамаздехун хләренго вуклине, гъебин абуни мұмынзабазул табигаталыл бетілөр буго. Кюларо риттухъияльда даимміліз. Щиб бицунги гъес тәдерланылдың ғұнурулелъул. Кюларо ғогидаса гъабурағ варғы-насихат къабул гъабизе, жинда жо малызы ккани, дов щив ккөлевилан абураб пикруяль. Жиндирго күодольни ғұниселъун, гүжбуяль чи вачуна мунагъазул къвар гъабунтүйядеги гъель кложендер. Қо-жо мунагъазул халцин гъабуларо гъес, жиндир лъикъал ғамалал глемер ругин ккеяль. Мунагъ буғин ракланде ккараб жо гъес гъитинаб, жоғо гуреб жолъун риккүн. Писи-бикъинал мунагъал Аллагъас чуизе кколин ракланде ккола. Гъедин гъесда гъель күодольни бихъула, гъелдалын живго-жинцін веңделев-

Аллагъас абулеб буго (магна): «**Ле иман лъурал ғладамал, нужеро садакъаяль кири хвезабуге бадибчівай гъабиялданын**», – абуни. Бадибчівай гъабизе чи тәмүн жинцін гъабурағ ғамал, садакъа күодольни бихъияль, ғамал күодольни бихъи – гъеб гүжбу ккола. Ғамалазул кири хвезабулеб жоги ахирги гүжбу кканы.

Ги вуклана. Гибадат гъабизе рес щвеғи тавфикъ къеғи – гъеби Аллагъасул ғиғмат букин ключон, Аллагъасда жиндаго лъячылого бадибчівай гъабулевльун лъугъуна гъади-гъадинар гибадат гъабичици диңайн абуни. Ғамалалданын чуихъидал гъев бещілтула, гъельул ругел жағаллъаби рихуарола. Жинца гъабурағ гибадаталыл жағал-гъалатлаб жо цхех-рех гъабун хал гъабичев чиясул глемерисел ғамалал ғладада хварал руқуна. Къваригел ккараб къояль пайда гъечеллүнги ратула. Жиндирго пикру-ғлақъуялданын чуихъаны, гъель гъев нахъчівала ғлақълу дандбаялдасаги, суал къеялдасаги, ғлақъаб къабул гъабиялдасаги. ғлақълу буго нилье къваригіндал чияхъ батулеб, чияе къваригіндал нилье жағын абулелъул, циклун лъалесда цхехоларев чиясул иш кидаго гуро битілун кколеб. Цин-цин чи чуихъула ботролье бачылар пикруялданын, гъеб пикру жиндир букиналданын вохизеги вохула. Къучдасанғо мекъи батани, къахлан гъеби ккун чола, малъун чияр ғлақъулы босуларо, бицун варғызғи къабул гъабуларо. Гъельул ғлақъалда, нахъиян чи ахмакъав, жоғо лъаларев чильун вихъула гъесда. Гъеб гъесда битіларин кканини, мекъаб пикру дунялалда хурхарал батани, дунялалдағо баянлъула киназего гъельул мекъильни. Ахираталда хурхарал пикру батани, хасго ғлақъидаялда (ниль ракчун божизе кколеб жоялда, рекеельчелде) хурхарал, гъеб бакъалда гъев къосуна ва гъалагъула. Жиндирго пикруялде божун чечілі, ғалимзабаздаса күмек талаб гъабун, гелмұялда хадув лъугъун, лъалезда цхехарабани, витілун ккелаан гъев. Гъеби гъесе лъикъи букина. Кинниги, жиндиго лъикъаб жоялдаса гъев нахъчівана жиндаго разильяль. Къокъо абуни, инсан жиндирго тушман кканы. Гъедин букинальғындағы инсанасул жағыллъи буго.

Хирияв Аварагас абуна: «Мекъаб пикруялданын чуихъи бергъине буго гъаб дир умматалыл ахиралда ругеззуль. Гъелдалын гъалагъула цересел уммат», – илан. Шивав чиясда жинди-жиндир пикру хлақъыл-тілекъын хал гъабичылого берцин бихъидал, гъелдалын чуихъидал, цоясул пикру ғогидасулалде данде ккечел мөхаль, шивав ғогидаса нахъвилъине чуихъияль гъукъидал, дандеккүнгүтаби глемерлүла.

**ЩИВ ЧИ ВУГОНИГИ ЖИНДИР ГІЕЛМУ ЦИКІКІАРАВ, ГЬЕЛДАЛЬУН ЖИВ ТІОВИТИИГИ ЦИКІКІИНЧІЕВ,
ГЬЕВ АЛЛАГЬАСДАСА ﷺ РИКІКІАЛЬЯЛДАЛЬУН ГУРОНИ ЦИКІКІУНАРО**

ХІАДІС

КЪОСИН

1. Жидер глақъидаялдаги мекъаб нухалдаги данде кколаребинаб жоялұп ҳлақъальуль гъез абула гъеб жо Къуръаналдаги гъечін, хіадисалдаги гъечін, асқлабзабазги абичін, имамзабазги абичін абуни. Гъеб жоялда нуж божуге. Ағылу суннатальуль ғалимзабаз абулеб жо – яги Къуръаналда яги хіадисалда, яги асқлабзабазул каламалда, яги имамзабазул каламалда – киб батунги, нужеда батичілік буқине рес гъечо.

2. Гъез глемер ҳлаңтізабула гъаб жо Аварагасул ﷺ гъабынан жо бугилан абураб ғарғы. Гъедин абула нусгоцин Аварагасул ﷺ хіадис лъаларев чиясиги. Xlatta Аварагасул ﷺ ғарғы цониги хіадиско ғзаличев, цоцин ғарғы ғарғы лъаларев вагъабиясги абула

6. Цоги: исламалъул машгъуран ғалимзабаз, имамзабаз гъадин абулеб бугилан абуни, гъез абула: «Нуж имамзабаздайш яги Къуръан-хіадисалдайш нахърильльунел ругел?» – абуни. Амма гъезул «мазғабалъул» халғабураб мекаль кинабго батула AxImad binu Taimiyatilgi, Muhammed binu Abdullah al-Baqir, Jamil Zinulgi, Husayn ibn Basir, Abubakar Jazariyusuli, Fawzaniyusuli, Nasiruddin Al-Banayusuli, Sankuyadasa Baghavdiniyusuli parlabazdasa bosarab «мазғаб». Гъезие бегъулеб буго жидерго гъал цере рехсарал бутрұзда нахърильльине. Амма гъезда гъикъани, цогидал бусурбабазе бегъулеб гъечо имам Шағіғиясады, имам Маликідаги,

мурадги ғалимзабазул буқуна гъеб рикки кида баккараб, гъельул тарих, гъель сунде ахүлел, гъельул ағълюялъул суннатальуль пикруялда данде кколарел кинал рахъал ругелали ҳалқъалье баян гъаби. Цо рикки яги цо пикрут ғибіттіяль хасаб ҳалтты гъабиялье яги гъеб ғибіттіялье сабаблұн цо чи қкани, гъесул ғарғы лъолаан гъеб риккиялдағы гъеб бағыа-бачариялдағы. Гъединаб бағыа-бачариги риккиги байбіхъана лъабнусголан сональ ғебеги. Гъеб ғибіттіялье аслияб сабаблұн ккана Нежалдаса Muhammed binu Abdullah al-Baqir (1703–1792 с.)

Гъесул ғарғалда гъоркъ баккана хасаб рикки, Аллагъ туресде ахы ширкілъун ғарғылунеб, жидер нұхда гъечел

чагазул), ғалимзабазул, имамзабазул нұхадасаги жал рахъун қкарап, гъебі за-маналда жал салафийонал, ағылу суннат валжамағлатальуль ғладамал ругилан, жағылзабазул берал рұхызелъун гаргаду-лел.

Аслияб куцаль гъеб рикки бағыаизабу-рав чи Muhammed binu Abdullah al-Baqir вугельуль. Muhammed binu Abdullah al-Baqir абуни, киналго бусурба-базде ғаммельизеҳъин буқиналъ, гъесул инсул ғарғыл «вагъабиял» абуни ғарғы тана Muhammed binu Abdullah al-Baqir вугельуль риккиялде гъорлье унел, гъесул нұхккураш ғладамазда. Гъеб «вагъабиял» абураб ғарғы специалитетін жиғасы – Сулайман бину Габдуллах абынандағы хъва-на гъесда данде саламатаб тлех.

Гъельда ғарғы гъес «Ассавагиқъул илагъияти фирради ғалал вагъа-бияти» абуни тана, гъеб тлех киса-кибі ғалимзабазулығы буго, Сулаймана ғебеги Ашайх Габдуллатифиғиғи ҳалтізабуна гъеб ғарғы.

Живго Muhammed binu Abdullah al-Baqir вугельуль ғибіттіялье сабаблұн жиғасы – Сулаймана ғебеги Ашайх Габдуллатифиғиғи ҳалтізабуна гъеб ғарғы.

Муғалимлұн вүкіарев исла-малъул машгъурав ғалим Сулейман аль-Курдияс гъес-да абулеб буқдана: мун мұ-минзабазул, бусурбабазул нұх тарав чи вугилан.

Исламалъул машгъурав имам, қудияв ғалимчи, Маккайялъул муфти AxImad Зайні ад-Даҳланияс хъва-на гъезда данде «Аддурану ссанний фи ррадди ғалал вагъабият» абураб тлех.

Къоқын абуни, Muhammed binu Abdullah al-Baqir вугельуль мекеме «вагъабият» абураб ғарғы ҳалтізабуна. Бал: «Дагыятан ва лайса Набийян», 144 – 146.

Гъельдаса хадуб исламияб умматальуль киналго ғалимзабазги ҳалтізабуна гъеб ғарғы, вагъабиязул питна, къосин ҳалқъал-да бичілизабулаго.

Вагъабиязул ғадатал

гъеб жо. Нусаза-азар хіадисал руго хирия Аварагасул ﷺ. Гъель хіадисазда жаниб бу-геб щибго жо лъаларев чияс гъединаб жо аби биттүн буқинищ?

3. Гъез, цо жо бегъуларилан абу-раб мекаль бегъиялье далилльун хіадис бачани, гъез гъикъула гъеб қуучлаб буги-щан, қуучлаб бугилан абуни, гъез абула гъеб лъыца бицараб хіадис бугебилан, гъезда абуни, масала, Тирмизияс бицараб бугилан, гъез абула Бухариясги Мұслими-цаги бицараб бугищан, Бухариясги Мұслимицаги бицараб бугиланы абуни, гъез абула ғельул ҳлақъальуль Къуръаналда ҳъван бугищан абуни. Гъебоғашинаб калам гъабула ғлурған ғелмұялъул лъаларев чияс. Гъеб мекаль жидерго мекъаб пикру рехун тола, амма жидерго бутрұзул цояс щиб жо абуниги, гъебги қъабул гъабула, гъес щиб хіадис бицаниги, ғельул иснади-ги (бицарап ғағы) қзехоларо. Гъелдальун гъез бихъизабула ҳлақъаб жо лъазе жи-дее қъваригүн гъечебельги, жидерго ғлақъидат ғибіттізаби гурого, батияб му-рад гъечебельги.

4. Гъезул пикруялда данде кколареб хіадис гъезие далилльун бачани, гъез гъеб бицарап ғладамазул иснадал қзехола, цинги цониги иснадалда жанив хіадисалъул ғалимзабаз загілпавлұн риккіларев чи ватани, гъеб хіадис гъересияб бугин, яги загілпаб бугин, гъельда ғламал гъабизе бе-гъуларин абуни гаргадула. Амма гъез хіласиб гъабулоғар гъебро хіадисалъул ғлемерал қуучлап цогидал иснадал (коцахъе хіадис қурулал ғладамазул ғарғы) рукінальул, ва ғельул магіна щула гъабулен бати-батилял цогидалги хіадисал яги Къуръаналъул аятал рукінальул, хіадисалъул ғалимзабаз гъелье қуучлаб бугилан къи-мат къун буқинальул. Гъелдальун гъез жалго къватыр ғвалел руго ва хіадис ғелмұялъул къагыдаби жидедаго лъалел гъечебельи бихъизабулен буго.

5. Гъель киса-кирғо «Къуръан-хіадис», Къуръан-хіадис, – абуни гаргадула. Амма гъез хъварағ лъабго сарлатальул касета-ялъұх ғенеккани, яги гъез хъварағ қо брошюрка ғаланы, Къуръан-хіадисалъул гъениб анцігө процентцин батуларо, жидерго пикруядасан гаргадулен ратула. Къуръан-хіадис гуро гъез ғибіттізабулен буғеб, гъез ғибіттізабулен жо буқуна жидерго пикруи Мұхаммед бину Габдуллах абынан ғалимзабазул мекъаб нұхғи.

имам Абұхәнифады, имам AxImadидаги, имам Гъазалиясады, имам Нававиясады, имам Сутоғиясады, ибнү Хәжарасды, Пиззубуну Габдуллах абын, жидер ғелмұялъы, ғибадаталъы, раціцалъияльги дунял ҳайран гъабуран имамзабаздаги, ғалимзабаздаги, вализа-баздаги, шайхзабаздаги нахърильльине. Гъез нужеда гъикъани: «Имамзабаздайш яги Къуръан-хіадисалдайш нуж нахърильльунел?» – илан, нужеца гъезда абе: «Ниж Къуръан-хіадисалда нахърильльұна имамзабазда гъеб къиябго бичічілараб қу-цаль, амма вагъабиязда бичічілараб қу-цаль ниж рильтінен», – абуни.

7. Цогиги, гъез абула вагъабиялин абизе бегъуларила, Вагъаб Алағыасул ғарғы қолилин, вагъабизмин абураб жо спецслужбасы да Англиял бусурбабазда гъоркъоб рикки ккезабизе ғоло ургъарағ ғарғы бугилан.

Жаваб: Исламалъул тіңдересел қъояздаса байбихъун щиб рикки бакканиги, гъеб баккараб риккиялда ғарғы толеб буқдана исламалъул қлахиял ғалимзабазги имам-забазги.

Масала, шигітіл, хаварижал, мұғтазилатал, қъадарият, ҳарурият, ҳашавият, мужассимият ва гъель гу-рел цогидалги. Гъеб ғарғы тәйлесаса аслияб

бусурбаби капур гъарулен, имамзабазул, ғалимзабазул ғелмұялде инкар кколеб, киглан лъавуқъал жалғо ругониги, жидеца Къуръан-хіадисалдаса жидеда бичічүхъе ҳукмаби росулен, суғымалда «ширк, бидға»-йилан тіокғарал лъолеб, Аварагасул ﷺ ҳабаде бугониги, зияраталъе са-пар бухы, ҳаррамаб бидғайлан абулеб, мазғабал риккілареб, мавлидан ахы ҳаррамаб бугилан қалъалеб, аварагазби, лъикіл ғладамал гъоркъоркун тавассул гъаби (ғары) ҳаррам гъабулен, Аварагасул ﷺ ғлемер вецизи бегъуларилан гаргаду-леб, Къуръаналъул аятал, Аварагасул ﷺ дүгілаби тілад ҳхварал сабабаздаги ҳханчаликан абулеб, Аварагасул ﷺ ағълюялъул, асқлабзабазул, имамзабазул, вализабазул зияратал құнтизарулен, кире қканиги, бусурбабазда гъоркъоб дарға гъабун, питна бекъун, бусурбабазул биял ғодоре тіолеб, бокъун тарал какал рецизе кко-ларилан абулеб, каказда хадуб дүгілаби гарагадулен, Аллагъашаралда тілад ву-гилан гарагадулен, Аллагъашарал берал, кв-рал, хъбил, бох, ҳеtle, килшал ругилан ва гъ. ц. гаргадулен.

Ағылу суннатальуль валжамағлатальуль, салағу ссалихиназул (тересел лъикіл

